



TERVEYDEN JA  
HYVINVOINNIN LAITOS

Sanna Ahola  
Johanna Mätäsaho  
Päivi Nurmi-Koikkalainen

TYÖPAPERI

# EU:n Vammaiskortti - kuka voi saada sen?

Selvitys kortin saamisen periaatteista

**TYÖPAPERI 27/2017**

Sanna Ahola, Johanna Mätäsaho & Päivi Nurmi-Koikkalainen

**EU:n Vammaiskortti**  
**- kuka voi saada sen?**  
**Selvitys kortin saamisen periaatteista**



TERVEYDEN JA  
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittaja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-881-4 (verkkojulkaisu)  
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)  
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-881-4>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy  
Tampere, 2017

## Esipuhe

Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien yhtäläisten oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi on myös tehty erityisiä ihmisoikeussopimuksia, kuten Lapsen oikeuksien sopimus ja Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus eli Vammaissopimus. Vammaissopimus lähtee ajatuksesta, että ihmisoikeudet eivät toteudu yhtäläisesti vammaisten henkilöiden kohdalla ja heitä varten on oltava erityistä ihmisoikeussääntelyä, joka huomioi ne erityiset haasteet ja esteet, joita vammaiset yhteiskunnassa kohtaavat.

Yhtenäisen kortin kehittämisellä Euroopan komissio haluaa edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja liikkuvuutta Euroopassa. Tässä työpaperissa taustoitetaan eurooppalaisen vammaiskortin sijoittumista suomalaiseen vammaispalvelujen kokonaisuuteen sekä sen roolia yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden rakentamisessa. Kortin tarkoitus on lisätä vammaisten henkilöiden osallisuutta eurooppalaisessa yhteisössä ja mahdollisuuksia vapaaseen liikkuvuuteen. Yhtenäisellä Vammaiskortilla vammaiset ihmiset voivat Suomessa ja muissa EU-maissa todentaa vaivattomasti vammaisuutensa tai avustajan tarpeensa matkustaessaan esimerkiksi julkisilla kulkuneuvoilla ja osallistuessaan vaikkapa liikunta- ja kulttuuritapahtumiin.

Tämä työraportti sisältää vuosien 2016–2017 vaihteessa vammaisalan toimijoille tehdyn kyselyn tuloksia koskien vammaiskortin saamiseen liittyviä periaatteita. Taustaselvityksien ja kyselyn perusteella Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) keskeinen ehdotus on, että vammaiskortin myöntämiskriteereitä kokeillaan ja kehitetään jatkohankkeessa. Jatkotyöskentelyn tueksi julkaisemme raportin liiteosassa kyselyn tulokset kokonaisuudessaan lukuun ottamatta laadullisia tuloksia. Toivomme, että rikkaasta aineistosta on hyötyä mahdolliselle jatkohankkeelle. Selvityksen keskeinen sisältö on THL:n ehdotukset vammaiskorttihankkeelle koskien kortin käyttöönottoa ja sen saamisen kriteereitä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos liittyi eurooppalaisen vammaiskorttityöskentelyn Suomen osioon vuonna 2016. Työskentelyn alkuvaiheessa pohjatyöhön osallistui Sarianna Savolainen mm. tekemällä kattavan selvityksen käytössä olevista erilaisista vammaisuuteen liittyvistä korteista. Lisäksi hän myös selvitti eurooppalaisia käytäntöjä kriteereiden myöntämiseksi. Sarianna Savolaisen siirryttyä toisiin tehtäviin vuoden 2016 kesällä, työskentelyn tueksi saatiin konsultti Johanna Mätäasaho. Hänelle kuuluu kiitos useimmista tässä työpaperissa esitetyistä kuvioista. Hän on ollut myös korvaamaton apu työstettäessä vammaiskortin myöntämisperiaatteita sekä pohdittaessa jatkotyöskentelyä. Hän on myös osallistunut tämän työpaperin kirjoittamisprosessiin. Koko prosessin ajan Sanna Ahola THL:stä on ollut mukana pohtimassa ja tuottamassa aineistoa erityisesti oikeudellisesta näkökulmasta. Vammaiskortin myöntämisperiaateprosessista on vastannut THL:ssä Päivi Nurmi-Koikkalainen, joka on myös toimittanut tämän työpaperin.

Selvitystyötä on ollut kiinnostava seurata. Työpaperista, johon on koottu sekä selvityksen kulkua että tuloksia, tulee olemaan apua jatkotyössä vammaisjärjestöille ja palveluntuottajille. Toivomme, että tämä selvitystyö ja mahdollinen vammaiskortin käyttöönotto tuottaa mahdollisimman hyviä ja sujuvia palvelutilanteita kaikille.

Helsingissä 30.4.2017

Minna-Liisa Luoma, PsT, dosentti

Iäkkäät, vammaiset ja toimintakyky-yksikön päällikkö

## Tiivistelmä

Ahola, Sanna; Mätäsho, Johanna & Nurmi-Koikkalainen, Päivi. EU:n Vammaiskortti - kuka voi saada sen? Selvitys kortin saamisen periaatteista Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 27/2017. 58 sivua. Helsinki 2017. ISBN 978-952-302-881-4 (verkkojulkaisu)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tukenut suomalaisten vammaisjärjestöjen vastuulla olevaa Euroopan komission rahoittamaa Vammaiskortti-hanketta kortin kehittämisessä. Hanke on konsultoinut THL:ää vammaispolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. THL on lisäksi laatinut ehdotuksen kortin käyttöön-ottoa ja kortin saamiskriteereitä koskien. Kriteerityön pohjaksi THL on selvittänyt laajasti asiaan liittyviä taustatekijöitä muun muassa tekemällä kyselyn vammaisalan toimijoille.

Vammaiskorttikyselyn tulosten ja lukuisten keskustelujen perusteella on pystytty tuottamaan niin sanotut ensivaiheen myöntämisperiaatteet. Kaikkia vammaisalan toimijoita tyydyttävä ja tulevaisuuden tarpeet huomioon ottava malli vaati jatkotyöskentelyä. THL ehdottaa, että tässä vaiheessa Vammaiskortti otetaan testikäyttöön kolmen vuoden ajaksi. Tässä selvityksessä kuvatut periaatteet toimivat lähtökohtana kokeilulle. Kortin myöntämisen periaatteita työstäessä THL näki kaksi perusvaihtoehtoa: *oma näkemys*- sekä *kriteerimalli*.

*Oma näkemys* -mallissa lähtökohtana olisi henkilön oma kokemus vammaisuudesta. Vammaisuuden määrittäminen diagnooseilla tai olemassa olevilla palveluilla, tukitoimilla ja apuvälineillä ei jätä kovin paljon tilaa henkilön itsensä kokemukselle siitä, mitkä asiat estävät hänen mahdollisuuksia toimia tasavertaisesti ja esteettömästi osana yhteiskuntaa. Koska Vammaiskortti on luonteeltaan vapaaehtoisuuteen perustuva, kortin hakeminen voisi olla mahdollista kaikille, joilla on vammaisuuden kokemus. Tämä vaihtoehto ei saanut kannatusta tehdyssä kyselyssä eikä Vammaiskortti-hankkeen työryhmässä.

*Kriteerimalli* lähtökohtana on korttioikeuden todentaminen jo olemassa olevien päätösten, arvioiden tai apuvälinetarpeen avulla. Niiden taustalla on henkilön toimintakyvyn tai palvelutarpeen arviointi. Arvioinnin tai päätöksen on yleensä tehnyt ammattilainen tai viranomainen. Kun käytetään jo olemassa olevia päätöksiä ym. vammaisuuteen liittyviä todisteita, niin ei tarvita Vammaiskorttia varten uusia lausuntoja tai muita todisteita. THL ehdottaa kokeilujakson aikana käytettäväksi niitä kriteereitä, joita yli puolet vammaisalan toimijoille osoitettuun kyselyyn vastanneista piti hyvin tai melko hyvin soveltuvina (pl. erilaiset terveydenhuollon ammattihenkilöiden erilliset lausunnot ja apuvälineet). Lausunnoista tarkemmin kysyttäessä vastaajien mielipiteet jakaantuivat voimakkaasti. Osa apuvälineistä jakoi vastaajien mielipiteitä voimakkaasti. Lausuntojen, apuvälineiden ja muiden rajauksen ulkopuolelle jääneiden kriteerien soveltuvuus tulee arvioida kokeiluaikana.

Yleisten palveluiden sujumisen este voi olla se, että palveluntuottaja ei huomaan asiakkaansa erityistarpeita tai tulkitsee tarpeet väärin. Erilaisiin kortteihin onkin lisätty monenlaisia symboleja antamaan lisäinformaatiota. THL ehdottaa myös symbolien eli kuvakkeiden testaamista kokeilussa, koska selvitysten ja kyselynkin perusteella symboleja tarvitaan joko erittäin paljon tai ei lainkaan. Kortissa voisi olla myös tietoa sähköisesti luettavassa muodossa, mutta senkin kokeileminen lieene paikallaan mahdollisessa jatkohankkeessa.

Yleinen osallistumisen este vammaisille henkilöille on se, että he tarvitsisivat avustajaa käyttäessään palvelua, mutta avustajaa ei ole käytettävissä tai avustajalle pitäisi maksaa esimerkiksi oma pääsylippu. Tähän tarpeeseen tulisi Vammaiskorttiin merkittävä ns. A-merkintä, joka ilmaisisi tarpeen toisen henkilön apuun. Koska avustajan läsnäolo tai avustamispalvelun tarjoaminen usein lisää palveluntuottajien kustannuksia, A-merkintä on syytä liittää johonkin objektiiviseen kriteeriin. THL ehdottaa, että saadakseen kortille A-merkinnän, hakijalla tulisi olla joku seuraavista päätöksistä: kuulovammaisen tulkkauspalvelupäätös, kuulonäkövammaisen tulkkauspalvelupäätös, puhevammaisen tulkkauspalvelupäätös, päätös saattajapalvelusta, päätös henkilökohtaisesta avusta tai omaishoitosopimus. Vammaiskorttihankkeen työryhmässä päätetyn mukaisesti myös vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös oikeuttaisi A-merkintään. Muut kriteerit A-merkinnän saamiseksi on arvioitava kokeiluaikana.

Avainsanat: Vammaiskortti, vammaisuus, toimintarajoitteisuus, vammaispalvelut, kriteerit, osallisuus, saavutettavuus



## Sammandrag

Ahola, Sanna; Mätäsho, Johanna & Nurmi-Koikkalainen Päivi. EU:n Vammaiskortti - kuka voi saada sen? Selvitys kortin saamisen periaatteista. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Arbetsdokument 27/2017. 58 sidor. Helsingfors 2017. ISBN 978-952-302-881-4 (nätpublikation)

Institutet för hälsa och välfärd (THL) har understött utvecklingen av det europeiska funktionshinderkortet i projektet som de finländska handikapporganisationerna ansvarar för och som finansieras av Europeiska kommissionen. THL har bidragit till projektet med konsult hjälp i frågor som hänför sig till handikappolitik och utarbetat ett förslag beträffande ibruktagnin g av kortet och kriterierna för erhållande av det. THL har utrett på bred bas bakgrundsfaktorer kring ärendet som grund för arbetet med kriterierna bland annat genom att utföra en enkät bland aktörer inom handikappområdet.

Utifrån enkäten om funktionshinder och ett stort antal diskussioner har de så kallade inledande grunderna för beviljande utarbetats. En modell som alla aktörer inom handikappområdet är nöjda med och som beaktar de framtida behoven kräver ännu vidare utveckling. THL föreslår att funktionshinderkortet i det här skedet ska tas i testbruk för en period på tre år. Principerna som beskrivs i utredningen utgör utgångspunkten för experimentet. I sitt arbete med principerna för beviljande av kortet såg THL två grundläggande alternativ: *egen uppfattning*- samt *en kriteriemodell*.

*Egen uppfattning*-modellen utgår från personens egen erfarenhet av att ha ett funktionshinder. Att definiera en funktionsnedsättning med hjälp av diagnoser eller existerande tjänster, stödåtgärder eller hjälpmedel lämnar inte mycket utrymme för personens egen upplevelse av vad det är som förhindrar hans möjligheter att fungera jämlikt och utan hinder som en del av samhället. Eftersom funktionshinderkortet baserar sig på frivillighet skulle det vara möjligt för alla som upplever sig ha en funktionsnedsättning att ansöka om kortet. Detta alternativ vann inte understöd i enkäten eller i styrgruppen för Funktionshinderkortsprojektet.

*Kriteriemodellen* baserar sig på verifiering av rätten till kortet med hjälp av existerande beslut, hjälpmedel och/eller bedömningar. En bedömning av personens funktionsförmåga eller behov av service ligger bakom dem. Det är i allmänhet en anställd eller en myndighet inom hälso- och sjukvården som har gjort bedömningen eller beslutet. När existerande beslut eller motsvarande bevis gällande funktionsnedsättning utnyttjas är nya utlåtanden eller övriga bevis inte nödvändiga för ett funktionshinderkort. THL föreslår att under prövotiden tillämpas de kriterier som mer än hälften av dem som svarade på enkäten som riktades till aktörerna inom funktionshinderområdet ansåg vara mycket eller ganska lämpliga (exkl. olika utlåtanden av anställda inom hälso- och sjukvårdsområdet samt hjälpmedel). Vid mer ingående frågor om utlåtanden gick svararnas åsikter kraftigt isär. En del hjälpmedel fick väldigt delade åsikter av dem som svarade. Lämpligheten hos utlåtanden, hjälpmedel och övriga kriterier som stannade utanför begränsningen bör utvärderas under prövotiden.

Om tjänsteleverantören inte observerar kundens särskilda behov eller feltolkar behoven kan det utgöra ett hinder för smidiga tjänster. På de olika korten har lagts till många olika typer av symboler som ger extra information. THL föreslår även att symbolerna ska testas i experimentet eftersom utredningar och även enkäten visar att symboler är mycket nödvändiga eller behövs inte alls. Kortet kan även innehålla information som kan läsas i elektroniskt format, men det kan också testas i ett eventuellt fortsatt projekt.

Ett allmänt hinder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta är att de behöver en assistent när de använder en tjänst, men det finns inte tillgång till en assistent eller det är nödvändigt till exempel att betala en egen inträdesbiljett för assistenten. För detta ändamål skulle funktionshinderkortet få en s.k. A-anteckning som anger behovet av assistans av en annan person. Eftersom en assistents närvaro eller erbjudande av assistentstjänst ofta ökar tjänsteleverantörernas kostnader bör A-anteckningen anslutas till ett objektivi t kriterium. THL föreslår att sökanden bör ha ett av följande beslut för att få en A-anteckning på kortet: beslut om tolkningstjänst för person med hörselnedsättning, beslut om tolkningstjänst för person med hörsel- eller synnedsättning, beslut om tolkningstjänst för person med talskada, beslut om ledsagar-tjänst, beslut om personlig assistans och avtal om närståendevård. De övriga kriterierna för en A-anteckning ska bedömas under prövotiden.

Nyckelord: Funktionshinderkort, funktionshinder, funktionsnedsättning, funktionshinderservice, kriterier, delaktighet, tillgänglighet

## Abstract

Ahola, Sanna; Mätäsho, Johanna & Nurmi-Koikkalainen Päivi. EU:n Vammaiskortti - kuka voi saada sen? Selvitys kortin saamisen periaatteista National Institute for Health and Welfare (THL). Working paper 27/2017. 58 pages. Helsinki 2017. ISBN 978-952-302-881-4 (online publication)

The National Institute for Health and Welfare (THL) has supported the development of the European Disability Card, funded by the European Commission, which has been the responsibility of Finnish disability organisations. THL has been consulted in the project concerning disability policy issues, and also drafted a proposal for introducing the card and determining its eligibility criteria. As basis of the criteria work, THL has studied extensively the background of relevant factors, for example by means of questionnaires sent to disability organisations.

Based on the results of the questionnaire and numerous discussions, THL has been able to make the draft of the preliminary eligibility criteria. More work will be required to take into account the future needs of the disability organisations to their satisfaction. THL suggests that at this stage the disability card will be given a test run of three years. The principles in this document will act as the starting point for the experiment. When working on the card eligibility principles, THL saw two basic options: *personal experience* and *criteria model*.

The starting point of the *personal experience* model would be the person's own experience of his or her disability. Defining disability with diagnoses or existing services, support measures and aids does not leave too much room for individual experience as to which factors prevent a disabled person from feeling like an equal member of society without problems of accessibility. Since the Disability Card is voluntary, it could be possible for anyone with an experience of disability to apply for such a card. This alternative did not receive support among the respondents nor in the Disability Card project's steering group.

*The criteria model* is based on being able to prove by means of decisions, aids and/or estimates that one is entitled to the card. These are based on an assessment of the person's functional capacity or need for services. The assessment or decision has usually been made by a health care professional or authority. When using existing decisions and other proof about disability, new statements or other evidence will not be required for the Disability Card. THL proposes that the trial should apply criteria which more than half of the disability questionnaire respondents considered relevant to a reasonable or great extent (excluding various health care professionals' statements and aids). When asked to provide more details, the respondents' opinions were divided strongly. The opinions regarding some of the aids were at different ends of the scale. The applicability of statements, aids and other criteria that were not included should be assessed during the trial period.

Problems with providing the proper services may be caused by the service provider not realising or misunderstanding the customer's special needs. Consequently, a variety of symbols have been included on the cards to give additional information. THL proposes that symbols be tested out at this stage, because on the basis of surveys and questionnaires there is either a great demand for them or not at all. The card could also include information in electronically readable format, but testing this is probably viable in a later project.

It is a common problem for participation by persons with disabilities that they would need an assistant but one is not available or would require, say, another ticket. To solve this problem, a Disability Card should include an "A-mark", meaning that an assistant is required. Because the presence of an assistant and the provision of assistance services increases the service provider's expenses, an A-mark should be linked to objective criteria. THL proposes that in order to receive an A-mark on one's card, the applicant should have a decision concerning one of the following: interpretation decision for person with impaired hearing; interpretation decision for person with hearing and vision impairments; interpretation service decision for person with a speech disorder; decision about client transport service; decision about a personal assistant; and family caregiver agreement. Other criteria for obtaining an A-mark must be assessed during the trial period.

Keywords: Disability Card, disability, functional disability, disability services, criteria, participation, accessibility

## Sisällysluettelo

Esipuhe .....	3
Tiivistelmä .....	4
Sammandrag .....	5
Abstract .....	6
Sisällysluettelo .....	7
<b>Johdanto - miksi Vammaiskortti? .....</b>	<b>9</b>
<b>Taustaa .....</b>	<b>11</b>
Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus .....	11
Suomalainen vammaispalvelujärjestelmä .....	12
Vammaisuuden osoittamisen nykyiset käytännöt .....	13
Vammaiskortti palvelutilanteissa .....	14
<b>Kysely vammaisalan toimijoille .....</b>	<b>15</b>
Kyselyn toteuttaminen ja tuloksia .....	15
Korttiin liittyviä periaatteita .....	15
Kuka voi saada kortin ja millä perusteilla? .....	16
Apuvälineet .....	18
Avustajamerkinnän (A-merkintä) tarve .....	18
Symbolit .....	20
Kortin käyttötarkoitukset .....	20
Vammaiskortin kehittäminen ja QR-koodi .....	21
Johtopäätöksiä .....	22
<b>Ehdotukset jatkotyöhön .....</b>	<b>23</b>
Vammaiskortin myöntämisen perusteet .....	23
Soveltuvat korttisyönteet .....	25
Kokeilujakso .....	25
<b>Lopuksi .....</b>	<b>26</b>
Lähteet .....	27
Liite 1 Olemassa olevat vammaisalan kortit .....	28
Liite 2 Kyselylomake .....	31
Liite 3 Kyselyn vastausten yhteenveto .....	36





# Johdanto - miksi Vammaiskortti?

Suomessa on ollut jo vuosien ajan keskustelua erilaisista vammaiskorteista ja niiden tarpeellisuudesta. Eri järjestöt ja muut toimijat ovatkin toteuttaneet erilaisia kortteja. Näitä ovat esimerkiksi näkövammaiskortti ja avustajakortti (kts liite yksi). Eri korteilla on pyritty helpottamaan vammaisuuden ja siitä johtuvan tarpeen osoittamista. Palveluntuottajat ovat kokeneet useat eri tavat vammaisuuden osoittamiseen ongelmalliseksi ja esille on noussut tarve ns. yleiselle kortille. Tilanteen ollessa toimintakäytännöiltään hyvinkin sekava ja epäyhtenäinen, vammaisjärjestöt kiinnostuivat mahdollisuudesta osallistua eurooppalaiseen vammaiskortti-hankkeeseen.

Yhtenäisen kortin kehittämiseksi Euroopan komissio haluaa edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja liikkuvuutta Euroopassa. Komissio on myöntänyt rahoituksen EU:n Vammaiskortin (EU Disability Card) toimeenpanemiseksi Suomessa vuosina 2016–2017. Vammaiskortti-hanke toteutetaan Euroopan unionin Perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelman tuella. Vammaisalan järjestötoimijat ovat päävastuullisia toimijoita Vammaiskortti-hankkeen hallinnoinnissa sekä Vammaiskortin kehittämisesä. Vammaiskortti-hanketta koordinoi Kehitysvammaisten Palvelusäätiö yhdessä Jaatinen – vammaisperheiden monitoimikeskuksen kanssa. Hankkeen työryhmään kuuluvat myös Aivoliitto, Kuurojen Liitto, Kuuloliitto, Invalidiliitto ja Kehitysvammaisten Uudenmaan Tukipiiri. Järjestöjen lisäksi hankkeen työryhmässä ovat mukana Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM), Kansaneläkelaitos (Kela) ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Kortin kehittämistyöhön ovat voineet eri tavoin osallistua näiden toimijoiden lisäksi vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä sekä vammaisjärjestöt. Kortin tarkoitus on lisätä vammaisten henkilöiden osallisuutta eurooppalaisessa yhteisössä ja mahdollisuuksia vapaaseen liikkuvuuteen. Yhtenäisellä Vammaiskortilla vammaiset ihmiset voivat Suomessa ja muissa EU-maissa todentaa vaivattomasti vammaisuutensa tai avustajan tarpeensa matkustaessaan esimerkiksi julkisilla kulkuneuvoilla ja osallistuessaan vaikkapa liikunta- ja kulttuuritapahtumiin. Vammaiskortti tulee olemaan vapaaehtoinen eikä sillä saa sosiaalietuuksia. Kortin käyttöönoton yhteydessä peritään nimellinen maksu. Kortin yksi keskeinen tavoite on kommunikoida erilaisille palveluntuottajille vammaisen henkilön statusta ja sen aiheuttamia tarpeita ja siten mahdollistaa erilaisten palvelujen käyttäminen ja palvelutilanteiden sujuvuus. Palvelutarjoajille yhtenäinen kortti mahdollistaa palveluiden kehittämisen siten, että vammaiset ihmiset voidaan huomioida jatkossa paremmin. Tässä yhteydessä palvelutarjoajilla tarkoitetaan erilaisia kulttuurin, vapaa-ajan, liikunnan ja urheilun sekä liikennevälineiden palvelutarjoajia.

Hankkeessa mukana olevat Euroopan maat<sup>1</sup> kehittävät ja ottavat korttia käyttöön hyvin erilaisista lähtötilanteista. Vammaiskortti on kuitenkin ulkoasultaan samanlainen kaikissa niissä Euroopan maissa, joissa se tulee käyttöön. Siinä on kortinhaltijan valokuva, pistekirjoitus sekä hologrammitunniste. Kortin tekstit ovat suomeksi ja englanniksi. Vammaiskortissa voi olla joissain tapauksissa myös A-merkintä, jonka saavat sellaiset henkilöt, joilla on tarve avustajan mukanaoloon. Vammaiskortin on tarkoitus tulla Suomessa käyttöön vuonna 2018. ([www.vammaiskortti.fi](http://www.vammaiskortti.fi)).

THL:n rooliksi hankkeessa muodostui tukea kortin kehittämisen toimeenpanoa mm. tarjoamalla tiloja hankkeen seminaarien käyttöön, organisoimalla kaksi Vammaisten päivän tilaisuutta THL:n tiloissa ja osallistumalla tarvittaessa muihinkin tilaisuuksiin. THL on myös tiedottanut hankkeesta omien kanaviensa kautta (mm. Vammaispalvelujen käsikirja -verkkosivut, Facebook, Vammaisalan sähköpostilista). THL:n edustaja tai edustajat ovat tarvittaessa osallistuneet myös hankkeen työryhmän kokouksiin. THL:n rooli

---

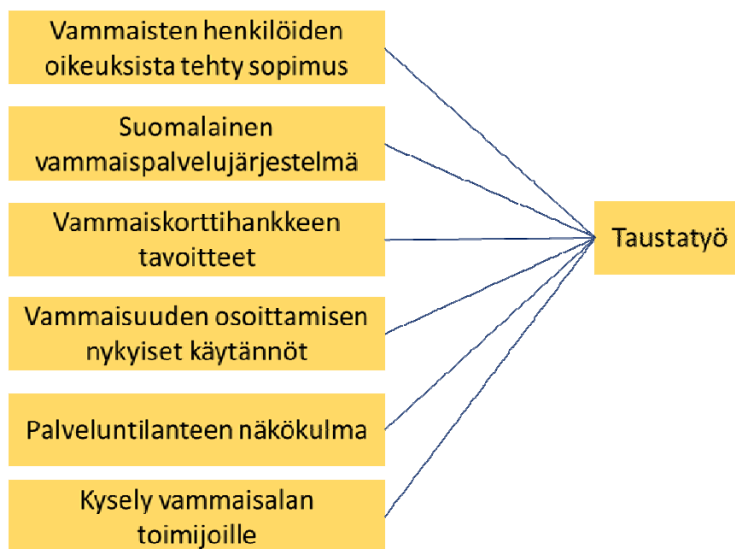
<sup>1</sup>”EU:n vammaiskortti (European Disability Card) --Eri maissa kortti tulee kulttuurieroista johtuen toimimaan hieman eri tavoin. Idea kuitenkin on se, että kussakin maassa kortti tarjoaa saman etuuden kaikille kortinhaltijoille riippumatta tämän kansallisuudesta. Yhteistyössä ovat tällä hetkellä mukana Belgia, Italia, Kypros, Malta, Viro, Suomi, Slovenia ja Romania. Muiden EU-maiden on mahdollista liittyä mukaan joukkoon myös myöhemmin.” (lähde <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1139> ja [www.vammaiskortti.fi](http://www.vammaiskortti.fi) 15.4.2017)

Vammaiskortti-hankkeessa on ollut antaa myös tukea ja konsultaatiota erityisesti vammaispolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä.

Tärkein rooli THL:llä on ollut vastata Vammaiskortin saamiseen liittyvien periaatteiden luomisesta. Tähän valmistelutyöhön on sisältynyt sekä kansallista että kansainvälistä taustaselvitystä olemassa olevista käytännöistä ja korteista. Kortin myöntämisen periaatteiden työstämisen yhteydessä on arvioitu kortin käyttötarpeita niin olemassa olevan lainsäädännön, YK:n ihmisoikeussopimusten kuin palvelutuottajien näkökulmasta. Myöntämisen käyttömalleja on myös työstetty ja arvioitu. Tämän julkaisun *Taustaa* luvussa on kuvattu selvitettyjä asioita ja näkökulmia. Työskentelyn loppuvaiheessa laadittiin avoin kysely vammaisalan eri toimijoille ja yksityishenkilöille korttiin liittyvistä keskeisistä kysymyksistä (liite kaksi). Kysely käynnistyi joulukuussa 2016 ja viimeiset vastaukset saatiin tammikuussa 2017. Keskeiset tulokset on esitelty *Kysely vammaisalan toimijoille* luvussa. Vastausten pohjalta on tarkennettu kortin myöntämisen periaatteita. Koska THL esittää kehittämistyön jatkamista, niin määrälliset vastaukset ovat koottu liitteen kolme jatkotyöskentelyn avuksi. Laadulliset vastaukset on toimitettu Vammaiskortti-hankkeen työntekijöille ja niistä osa on raportoitu myös tässä työpaperissa. THL on Vammaiskortti-hankkeen hallinnoijien kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti tehnyt ehdotuksen kortin myöntämisperusteista sekä lisäksi hahmotanut siihen liittyvän jatkotyöehdotuksen ja luonut mallinnusta korttiprosessin toimintatapoihin.

# Taustaa

Vammaiskortin käytön ja erityisesti saantiin liittyviin periaatteisiin liittyy hyvin monia näkökulmia. Myöntämisperiaatteiden laatiminen on ollut monimutkainen prosessi, jonka aikana on ollut tarpeen tarkastella useita eri lähtökohtia, tavoitteita ja näkökulmia. Kuvassa yksi (1) on hahmoteltu ne kortin myöntämisperiaatteisiin liittyvät taustatekijät, joita on tarkasteltu: vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus, suomalainen vammaispalvelujärjestelmä, Vammaiskortti-hankkeen tavoitteet, vammaisuuden osoittamisen nykyiset käytännöt, palvelutilanteen näkökulma sekä vammaisalan toimijoiden ja edustajien näkemykset, joita kerättiin Vammaiskorttikyselyn avulla. Kaikki tämä työskentely konkretisoituu THL:n tämän työpape- rin kappaleessa ehdotukset jatkotyöhön.



Kuvio 1. Kriteeristön laatimiseen liittyvät taustatekijät

## Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus

Ihmisoikeuksilla kuvataan jokaiselle ihmiselle kuuluvia, perustavanlaatuisia oikeuksia. Ne kuuluvat kaikille maailman ihmisille ja niitä ei voida poistaa edes ihmisen omasta pyynnöstä ja suostumuksella. Ihmisoikeudet ovat muotoutuneet vuosisatojen kuluessa ja ne saavat ilmauksensa kansainvälisissä julistuksissa ja sopimuksissa. Useimmat ihmisoikeussopimukset koskevat kaikkia ihmisiä, kuten YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien yhtäläisten oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi on myös tehty erityisiä ihmisoikeussopimuksia, kuten Lapsen oikeuksien sopimus ja Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus eli Vammaissopimus. Vammaissopimus lähtee ajatuksesta, että ihmisoikeudet eivät toteudu yhtäläisesti vammaisten henkilöiden kohdalla ja heitä varten on oltava erityistä ihmisoikeussäätelyä, joka huomioi ne erityiset haasteet ja esteet, joita vammaiset yhteiskunnassa kohtaavat.

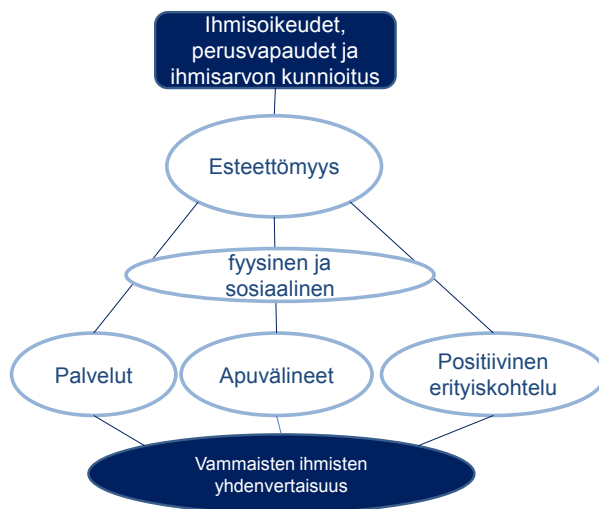
YK:n yleiskokous hyväksyi vammaissopimuksen 13. joulukuuta 2006 Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2016.

”Sopimuksella pyritään luomaan erityisesti vammaisten syrjintää kieltäviä lakeja ja säädöksiä, sekä takaamaan vammaisille tasapuolinen kohtelu kaikilla elämänalueilla. Sopimus velvoittaa myös huomioimaan vammaisten henkilöiden erityistarpeet ja takaamaan vammaisille samat yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuudet kuin kaikille muillekin. Lisäksi sopimus korostaa yleisen asennemuutoksen tärkeyttä, stereotyyppien ja ennakkoluulojen

poistamisen merkitystä ja yleistä tietoisuuden lisäämistä vammaisten aseman edistämiseksi ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi”

(lähde: <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet/vammaisten-oikeudet>).

Vammaissopimus velvoittaa jäsenvaltiot luomaan lainsäädäntöä, hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja, jotta myös vammaisten henkilöiden oikeudet ja mahdollisuudet toteutuvat täysimääräisesti yhteiskunnassa. Pääasialliset keinot esteettömyyden ja saavutettavuuden lisäämiseen ja sitä kautta yhdenvertaisten mahdollisuuksien varmistamiseen ovat yleinen esteettömyys ja saavutettavuus, erilaiset palvelut, apuvälineet sekä tarvittaessa positiivinen erityiskohtelu. Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden todentuminen edellyttää kaikkien näiden erilaisten asioiden todentumista. Kuvassa kaksi (2) on periaatekuvaus yhdenvertaisuuden rakentumisesta ja eri asioiden välisistä suhteista.



Kuvio 2. Periaatekuvaus yhdenvertaisuuden rakentumisesta

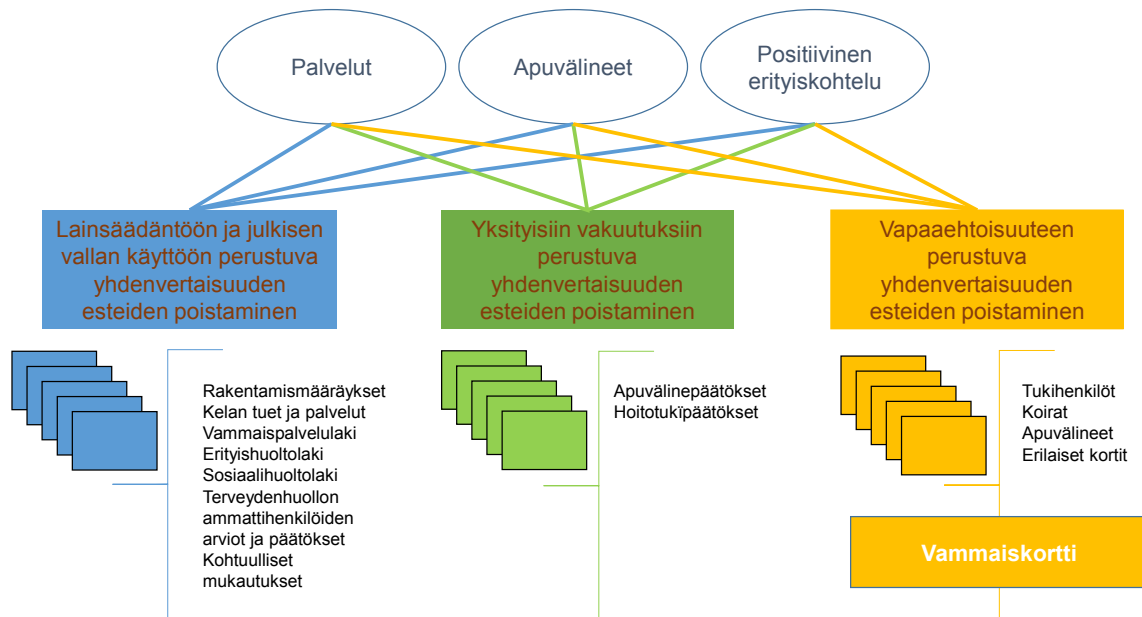
## Suomalainen vammaispalvelujärjestelmä

Suomalainen lainsäädäntöön ja julkisen vallan käyttöön perustuva vammaispalvelujärjestelmä on eurooppalaisittain verrattain kattava.

”Suomen vammaispolitiikan periaatteina ovat vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja syrjimättömyyteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Periaatteet nojaavat vuonna 2006 annettuun valtioneuvoston selontekoon vammaispolitiikasta. Vammaispolitiikan toteuttaminen on kaikkien hallinnonalojen vastuulla. Periaatteena on, että julkiset palvelut suunnitellaan kaikille sopiviksi ja ympäristö esteettömäksi. Kun yleisten palvelujen apu ei riitä, järjestetään erityispalveluja, kuten asumis-, apuväline-, kuljetus- ja tulkkauspalvelua.” (<http://stm.fi/vammaispalvelut-tukitoimet>).

Suomalaisen vammaispolitiikan linjauksien mukaisesti varsinainen palvelujärjestelmä ja vastuu esteettömyydestä toteutetaan lakisääteisinä oikeuksina vammaisille henkilöille ja velvoitteina viranomaisille ja yksityisille toimijoille. Euroopan komission rahoittama Vammaiskortti ei tule osaksi lainsäädännöllä mää-

ritettävää ja julkisen vallan käyttöön perustuvaa palvelujärjestelmää eikä sen ole tarkoitus heikentää lakiin perustuvaa vammaisten oikeuksia toteuttavaa järjestelmää. Vammaiskortti sijoittuu vapaaehtoisuuteen perustuvan toiminnan kategoriaan. Kuvassa kolme (3) on havainnollistettu Vammaiskortin sijoittumista yhdenvertaisuuden kokonaisuuteen. Lainsäädäntöön ja julkisen vallan käyttämiseen kuuluvat mm. maankäyttö- ja rakennuslakirakentamismääräykset, Kelan tuet ja palvelut, sosiaalipalvelut kuten sosiaalihoitolain ja vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja tukitoimet, sekä terveydenhuollon ammattihenkilöiden arviot ja päätökset. Lakisääteisten ja yksityisien vakuutuksien kautta järjestetään esimerkiksi onnettomuuksien kautta vammautuneille palveluita ja apuvälineitä. Erilaiset järjestöt ovat aktiivisia vapaaehtoisuuteen perustuvassa toiminnassa ja mahdollistavat vammaisille henkilöille erilaisia palveluja ja apuvälineitä.



Kuvio 3. Yhdenvertaisuuden rakentamisen kokonaisuus ja Vammaiskortin sijoittuminen

Mahdollisuus ja oikeus saada tietty palvelu, apuväline tai mahdollinen erityiskohtelu eli kohtuullinen mukautus, edellyttää yleensä muun kuin henkilön itsensä tekemää arviota toimintakyvyn rajoitteista ja niihin siihen liittyvistä tuen ja palveluiden tarpeista. Vammaisen henkilön oma näkemys ja arvio palvelutarpeestaan on kuitenkin kiinteä osa arviointi-, suunnittelu-, ja päätöksentekoprosessia.

Niiden vammaisten osalta, joilla on julkisen järjestelmän kautta järjestetty mahdollisuus henkilökohtaiseen avustajaan, lähtökohta on, että avustajasta aiheutuvat välttämättömät kustannukset tulisi korvata osana henkilökohtaisen avun järjestämisestä. Käytännössä aina ei kuitenkaan näin ole. Nykyisin monet palveluntarjoajat eivät peri maksua vammaisen henkilön avustajasta tai saattajasta, mutta käytännöt ja periaatteet vaihtelevat hyvin paljon.

## Vammaisuuden osoittamisen nykyiset käytännöt

Saadakseen yhteiskunnan korvaamia palveluita ja tukia ihmiset joutuvat yleensä todistamaan tarpeensa ja oikeutensa palveluun tai tukeen. Esimerkiksi vammaispalvelujen saaminen edellyttää, että terveys- ja sosiaalialan ammattilaiset ensin arvioivat vammaisen henkilön toimintakykyä. Vammaisen henkilön oma näkemys tarpeesta ja soveltuvista palveluista ja tukitoimista on otettava prosessissa huomioon. Vakuutuslainsäädännön mukaisesti palvelujen ja tukitoimien osalta vamman aiheuttamaa haittaa ja siitä johtuvia tarpeita arvioidaan yleensä vakuutuslääkärien toimesta.



Kaupallisten palvelujen käyttäjinä ollessaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutuminen esimerkiksi liikkumisen mahdollisuuksissa ja palvelujen esteettömyydessä jää pitkälti palveluntuottajan vastuulle. Vammainen henkilö voi tarvita palveluntuottajalta palvelun mukauttamista hänen tarpeisiinsa sopivaksi, jotta voisi käyttää palvelua. Vammaisella henkilöllä saattaa olla yhdenvertaisuuslain<sup>2</sup> nojalla oikeus vaatia kohtuullisia mukautuksia palveluntuottajalta. Vammaiskortti voi auttaa palveluntuottajia tunnistamaan vammaisia asiakkaita ja vastaamaan paremmin heidän tarpeisiinsa. Oikeus kohtuullisiin mukautuksiin ei kuitenkaan ole sidoksissa Vammaiskorttiin tai sen puutteeseen.

Rakentamismääräyksillä pyritään takaamaan rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Sen täysimääräisessä toteutumisessa on edelleen haasteita. Rakennetun ympäristön esteettömyys on vain yksi osa yhteiskunnan ja sen palvelujen toimivuuden edellytyksistä. Lisäksi tarvitaan viestinnän ja asenteiden esteettömyyttä. Palvelujen saavutettavuuteen liittyy myös taloudellinen esteettömyys.

Erilaiset järjestöt ja muut toimijat ovat kehittäneet kortteja vammaisuuden ja sen aiheuttamien tarpeiden todentamiseen. THL:n selvityksen mukaan ainakin seuraavat kortit ovat käytössä; VR:n saattajalippu, näkövammaisten kortti, kuurosokeiden kortti, vessapassi, HSL:n saattajakortti, Helsingin kaupungin avustajakortti, Seinäjoen ja Vaasan alueella ystäväkortti, Turun seudun saattajakortti, Helsingin kaupungin erityisryhmien uimahallikortti, Jyväskylän kaupungin liikunta-avustajakortti, Porin kaupungin avustajakortti, Rauman kaupungin liikunta-avustajakortti ja Jyväskylän kaupungin seniorikortti. Korteista on lisätietoa liitteessä yksi.

## Vammaiskortti palvelutilanteissa

Yhteiskunnan esteellisyys ja esteettömyys vammaisille henkilöille realisoituu rakennetun ympäristön ominaisuuksissa, liikkumisen mahdollisuuksissa sekä erilaisissa arkisissa kohtaamisissa ja palvelutilanteissa. Vammaisuuden aiheuttama toimintakyvyn rajoite ja siitä aiheutuvat tarpeet voivat olla selvästi tai vaikeasti havaittavissa. Vammaisen henkilön kohtaamisen ja palvelutilanteen sujumisen kannalta on tärkeää, että palveluntuottaja saa käyttöönsä sen tiedon, jonka vammainen henkilö tilanteestaan ja tarpeista haluaa kertoa. Vammaiskortti toisi kansallisesti yhtenäisen tavan vammaisuuden ilmaisemiseen palvelutilanteissa.

Palveluntuottajat voivat halutessaan antaa alennuksia tai vapaan pääsyn tapahtumiinsa tai palveluihinsa vammaiselle henkilölle ja/tai hänen avustajalleen. Kortin pääasiallinen tavoite on, että sen avulla vammainen henkilö voi helposti viestiä palveluntuottajalle, että ”en voi käyttää palvelujasi samoin kuin useimmat asiakkaasi, vaan tarvitsen sinulta vastaantuloa”. Palveluntuottajien kannalta omien palvelujen mukauttamisen kaikille sopiviksi on hyvä erottautumistekijä ja myös mahdollisuus uusien asiakkaiden hankintaan. Palveluntuottajat tarvitsevat lisää osaamista palvelujen esteettömäksi tekemiseen.

Jos Vammaiskortti ”pakottaa” palveluntuottajia antamaan alennuksia ja/tai ilmaisia palveluja, se voi kääntää asenteet vammaisia henkilöitä kohtaan negatiivisiksi. Kortin merkitys on toimia myönteisen muutoksen välineenä, jotta asenteet ja lähestymistapa vammaisia henkilöitä kohtaan muuttuvat positiivisemmiksi, palvelutilanteen esteet poistetaan ja vammaiset henkilöt nähdään ennen kaikkia yhdenvertaisina asiakkaina, maksavina kuluttajina.

---

<sup>2</sup> Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 15 § Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi 1 ja 2 momentti

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtäviä ja edetä työuralla.

Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitettun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioitavat kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

# Kysely vammaisalan toimijoille

Vammaiskorttiin liittyviä kysymyksiä työstettiin vuoden 2016 aikana hyvin monesta näkökulmasta. Syksyllä 2016 näkemykseksi alkoi vakiintua kaksi erillistä ratkaisua: *oma näkemys -malli* ja *kriteeristö-malli*. *Oma näkemys -mallissa* keskeistä on korttia haluavan oma näkemys vammaisuudestaan. *Kriteeristö-mallissa* lähtökohtana on ammattilaisen jo muuhun tarkoitukseen tekemä päätös palvelusta tai muusta tuesta. Näiden erilaisten näkemysten pohjalta THL toteutti yhdessä Vammaiskortti-hankkeen työntekijöiden kanssa verkkokyselyn vammaisalan toimijoille. Kyselyssä selvitettiin mm. toimijoiden näkemyksiä Vammaiskorttia koskevista periaatteista, sen saamisen edellytyksenä olevista kriteereistä sekä asioista, joita Vammaiskortin olemassa olon tulisi edistää. Koko kyselylomake on tämän työpaperin liitteessä kaksi.

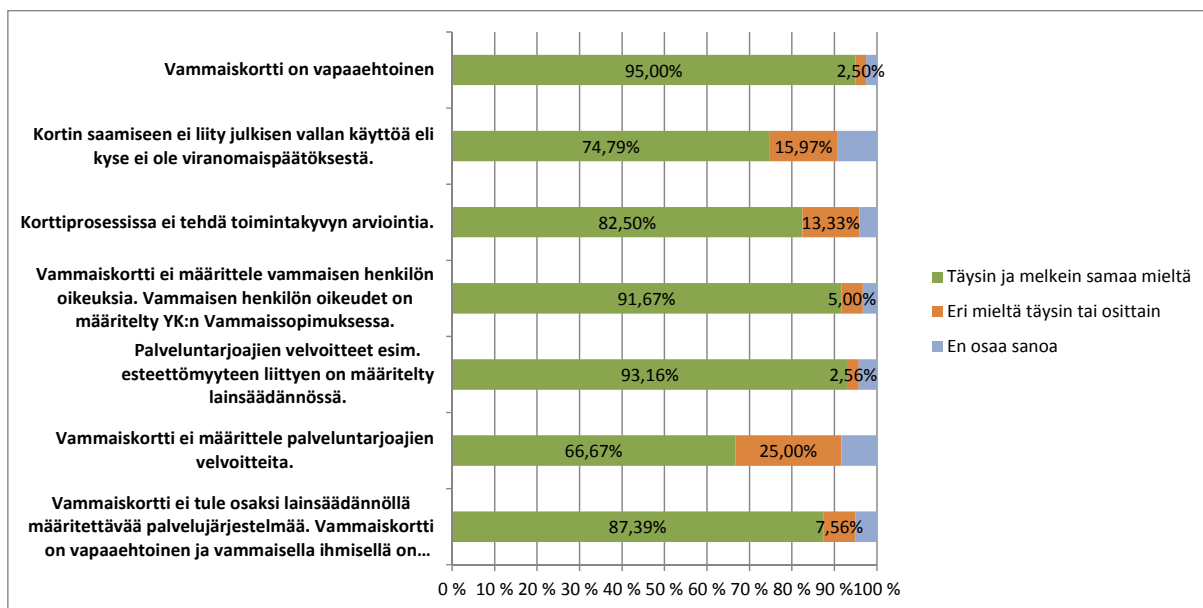
## Kyselyn toteuttaminen ja tuloksia

Kysely avattiin joulukuussa 2016 ja vastausaikaa oli tammikuun loppuun 2017. Kyselystä kerrottiin laajasti eri tahoille ja toivottiin runsasta osallistumista. Kyselyyn tuli 122 vastausta, joista järjestöjen vastauksia 36 kpl. Vammaisia henkilöitä tai heidän omaisiaan oli vastaajista 75. Loput vastaajat muodostivat epäyhtenäisen niin sanotun kiinnostuneiden ryhmän. Kaikkien vastaajien yhteen kootut määrälliset tulokset ovat tämän työpaperin liitteessä kolme.

Laadullisia vastauksia ei raportoida liitteessä, mutta saatuja kommentteja ja näkemyksiä on hyödynnetty kriteerityöskentelyssä ja avovastauksia raportoidaan seuraavissa luvuissa. Koko aineisto on toimitettu selvityksen tilanneille Vammaiskortti-hankkeen vastuuhenkilöille lukuun ottamatta vastaajien tunnistetietoja. Kaikkiaan kyselyn anti oli merkittävä ja laaja. Aineisto antoi selkeitä vastauksia osaan keskeisistä kysymyksistä, mutta kysely paljasti myös ongelmakohtia. Seuraavissa luvuissa on keskitytty näihin molempiin näkökulmiin.

## Korttiin liittyviä periaatteita

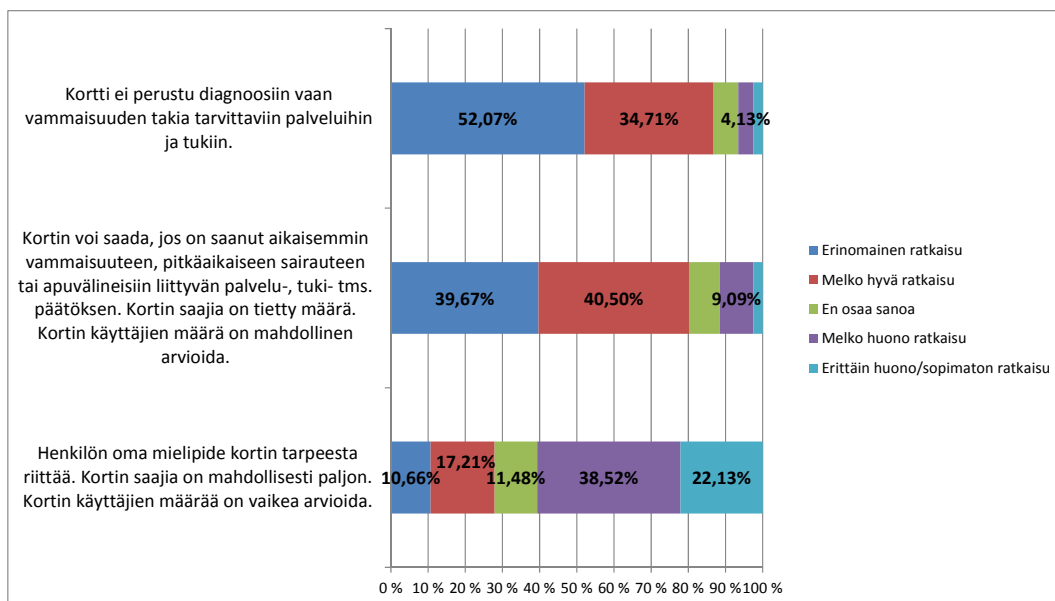
Kyselyssä vastaajilla oli mahdollisuus ottaa kantaa joko olemalla täysin tai melkein samaa mieltä tai täysin tai osittain eri mieltä esitettyjen periaatteiden kanssa. Lisäksi saattoi vastata ”en osaa sanoa”. Vastaajat olivat enimmäkseen samaa mieltä Vammaiskorttiin liittyvistä periaatteista. Kuviossa neljä (4) ovat tämän osion tulokset. Vastanneista (n=122) 95 prosenttia oli täysin tai melkein samaa mieltä siitä, että kortin tulee olla vapaaehtoinen. Vastaajista hieman yli 93 prosenttia oli täysin tai melkein samaa mieltä siitä, että esteettömyys palveluissa määritellään lainsäädännössä. Hieman yli 90 prosenttia oli myös täysin ja melkein samaa mieltä siitä, että Vammaiskortti ei määrittele vammaisen henkilön oikeuksia. Oikeudet määritellään YK:n vammaissovimuksessa. Hieman alle 90 prosenttia (87,4 prosenttia) näki myös, ettei Vammaiskortti tule osaksi lainsäädännöllä määritettävää palvelujärjestelmää. Vastaajista 82 prosenttia ei nähnyt korttiprosessiin liittyvän myöskään toimintakyvyn arviointia ja 74,7 prosenttia oli täysin tai melkein samaa mieltä, ettei kortin saamiseen liity julkisen vallan käyttöä. Ainoastaan 66,6 prosenttia vastaajista oli täysin tai melkein samaa mieltä siitä, ettei kortti määrittele palveluntarjoajien velvoitteita.



Kuvio 4. Vammaiskortin periaatteet, n=122

### Kuka voi saada kortin ja millä perusteilla?

Vastaajien kesken oli laaja yksimielisyys siitä, että diagnoosit eivät ole hyviä kortin hakemisen edellytyksiä, vaan oikeus saada kortti voidaan perustaa olemassa oleviin vammaisuuden perusteella myönnettyihin palveluihin ja tukitoimiin. Vastaajista 86,8 prosenttia piti erinomaisena tai melko hyvänä ratkaisuna, että kortti ei perustu diagnoosiin vaan vammaisuuden takia tarvittaviin palveluihin ja tukiin. Olemassa olevat päätökset vammaisuutta, pitkäaikaista sairautta tai apuvälineitä koskien oli 80,2 prosentin mielestä erinomainen tai melko hyvä ratkaisu määrittää oikeutta kortin tilaamiselle. Sen sijaan kysymys henkilön oman mielipiteen painoarvosta korttitarpeen arvioinnissa jakoi vastaajia. Noin. 60 prosenttia vastaajista piti sitä erittäin tai melko huonona ratkaisuna ja loput n. 40 prosenttia ei osannut sanoa tai piti sitä melko hyvänä tai erinomaisena ratkaisuna. (Kuvio 5).



Kuvio 5: Periaatteet korttioikeuden syntymiseen

Kiinnostavaa on, että vaikka n. 87 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että diagnoosit eivät ole hyvä peruste kortille, niin toisessa kysymyksessä n. 81 prosenttia vastaajista piti lääkärin lausuntoa hyvin tai melko hyvin korttiperusteeksi soveltuvana. Taulukossa yksi (1) on yhteenveto vastaajien näkemyksistä, että mitkä palvelut ja tukitoimet soveltuisivat hyvin tai melko hyvin korttikriteereiksi.

Vastaajista yli 80 prosenttia piti seuraavia hyvin tai melko hyvin korttikriteereiksi soveltuvina: kuulonäkövammaisen tulkkauspalvelupäätös, puhevammaisen tulkkauspalvelupäätös, henkilökohtainen apu - päätös, Kelan 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös sekä lääkärlausunto. Vastaajista yli 70 mutta alle 80 prosenttia piti seuraavia hyvin tai melko hyvin korttikriteereiksi soveltuvina: vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös, Kelan alle 16 vuotiaan vammaistuki, puheterapeutin lausunto puhevammasta, päätös saattajapalvelusta, sekä sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuen päätös. Vastaajista yli 60 mutta alle 70 prosenttia piti seuraavia hyvin tai melko hyvin korttikriteereiksi soveltuvina: omaishoitosopimus, Kelan eläkkeensaajan hoitotuki, erityishuoltopäätös ja siihen liittyvät palvelut. Noin 53 prosenttia vastaajista piti päivätoimintapäätöstä hyvin tai melko hyvin soveltuvana. Lisäksi alle 50 prosenttia vastaajista piti erityisopettajan lausuntoa, työtapaturma- ja ammattitautilain mukaista haittalisää sekä liikennevakuutuksen hoitotukea hyvin tai melko hyvin korttikriteeriksi soveltuvina.

Taulukko 1. Eri palvelujen ja tukitoimien soveltuvuus korttikriteereiksi.

	<b>Soveltuu hyvin tai melko hyvin</b>
Kuulo- ja näkövammaisen tulkkauspalvelupäätös	86,21 %
Puhevammaisen tulkkauspalvelupäätös	85,59 %
Henkilökohtainen apu -päättös	84,75 %
Kuulovammaisen tulkkauspalvelupäätös	84,48 %
Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistuki	81,36 %
Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös	81,36 %
Lääkärinlausunto (tarkemmin kysymys 9:ssä)	81,03 %
Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös	79,49 %
Kela: Alle 16 -vuotiaan vammaistuki	77,97 %
Puheterapeutin lausunto puhevammasta	72,88 %
Päätös saattajapalvelusta	71,30 %
Sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuen päätös (ns. kuljetuspalvelupäätös)	71,19 %
Omaishoitosopimus	65,52 %
Kela: Eläkkeensaajan hoitotuki	64,71 %
Erityishuoltopäätös ja siihen liittyvät palvelut	63,79 %
Päivätoimintapäätös	53,85 %
Erityisopettajan lausunto	47,01 %
Työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen haittalisä	44,54 %
Liikennevakuutuksen hoitotuki	39,50 %

Diagnooseista tarkemmin kysyttäessä mielipiteet kuitenkin jakaantuivat voimakkaasti koskien soveltuvia diagnooseja. Taulukosta kaksi (2) käy ilmi, että lähes kaikki vastaajat pitivät tärkeänä, että kehitysvammaisuuden perusteella on oltava mahdollisuus saada Vammaiskortti (76,47 prosenttia ehdottomasti ja 17,65 prosenttia joissain tilanteissa). Samansuuntaiset tulokset saatiin neurologisista sairauksista, aivovammoista, aivohalvauksista ja amputaatiosta. Nämä kaikki olivat reilusti yli 50 prosentin mielestä ehdottomasti Vammaiskortin piirissä. Erityistä hajontaa oli mielenterveyteen ja diabetekseen liittyvissä vastauksissa. Niissä hieman yli 10 prosenttia vastaajista kannatti ehdottomasti niille, joilla on tällainen diagnoosi, mahdollisuutta saada Vammaiskortti. Joissain tilanteissa mielenterveyteen liittyvät diagnoosit katsottiin korttiin oikeutaviksi 62,71 prosentissa ja diabetekseen liittyvät 53,85 prosentissa vastauksista. Allergioihin ja ihosairauk-

siin liittyen ainoastaan hieman alle 6 prosenttia vastaajista näki näiden perusteella oltavan mahdollista saada Vammaiskortti. Tosin noin 50 prosenttia vastaajista katsoi, että se olisi mahdollista joissakin tilanteissa.

Taulukko 2: Vastaukset koskien eri diagnoosien soveltuvuudesta korttikriteereiksi, n=119

	Ehdottomasti on oltava mahdollisuus saada Vammaiskortti tällä perusteella.	Joissain tilanteissa pitäisi olla mahdollista saada Vammaiskortti tällä perusteella.
Kehitysvamma	76,47 %	17,65 %
Neurologiset sairaudet (esim. MS, parkinsonismi)	70,59 %	24,37 %
Aivovamma	67,52 %	27,35 %
Aivohalvaus	64,71 %	29,41 %
Amputaatiot tms. vastaavat	52,94 %	38,66 %
Epilepsia	38,14 %	51,69 %
Suolistoon ja virtsanpidätykseen liittyvät sairaudet	33,33 %	50,43 %
Epämuodostumat	28,57 %	55,46 %
Mielenterveyteen liittyvät diagnoosit	13,56 %	62,71 %
Diabetes	11,11 %	53,85 %
Allergia	5,98 %	48,72 %
Ihosairaudet	5,98 %	55,56 %

## Apuvälineet

Vammaiskortin myöntämisen kriteeripohjaksi oli vuoden 2016 aikana erilaisten palvelu- ja tukipäätösten lisäksi esitetty apuvälineitä. Kyselyssä päädyttiinkin testaamaan joidenkin apuvälineiden soveltuvuutta Vammaiskortin myöntämiskriteereiksi. Kysymyksellä: *Apuvälineiden käyttö korttioikeuden todentamiseen. Arvioi kunkin apuvälineen kohdalla sen soveltuvuutta kortin saannin perustaksi* saatiinkin joista apuvälineistä melko selkeä näkemys, että niitä (näkövammaan liittyvät apuvälineet, hengityslaitte, pyörätuolit, opas- ja avustajakoirat) voidaan käyttää kortin myöntämisen perusteena.

Lisäkommenttikohdassa tuli 35 hyvinkin erilaista näkemystä apuvälineisiin liittyen. Vastauksissa ehdotettiin lisättäväksi esimerkiksi teknologisia apuvälineitä, kuulemisen välineitä jne. Muutamat vastaajat kokivat huolen, jos apuvälineet olisi ainoa asia, jonka perusteella saisi Vammaiskortin. Näinhän ei kyselyssä ajateltukaan. Huolta herätti myös se, että apuvälineen voi saada hyvin helposti käyttöön (esim. kainalosauvat) ilman viranomaispäätöstä. Yksi vastaaja ehdottikin, että apuvälineet otettaisiin huomioon korttia myönnettäessä vain, jos niistä on viranomaisen päätös. Ehdotettiin myös toimintakykyarvioita ainoaksi perustaksi. Toisaltaan epäiltiin vammaisuuden aiheuttamien kustannusten nousua, jos kortin saa helposti. Avovastauksissa pohdittiin myös ikääntymiseen liittyviä kysymyksiä ja iäkkäiden oikeutta Vammaiskorttiin. Vastaukset olivat siis hyvin moninaiset ja toisiinsa verrattuna myös ristiriitaiset.

## Avustajamerkinnän (A-merkintä) tarve

Kyselyssä selvitettiin näkemyksiä eri palvelujen ja tukitoimien suhteesta avustajatarvetta osoittavaan kortin A-merkintään. Yli 70 mutta alle 80 prosenttia vastaajista oli täysin tai melkein samaa mieltä, että olemassa oleva avustajapäätös, päätös saattajapalvelusta, kuulo-näkövammaisen tulkkauspäätös, puhevammaisen tulkkauspäätös, sekä kuulovammaisen tulkkauspäätös on peruste saada kortille avustajan tarvetta kuvaava A-merkintä. Vastaajista 50 – 70 prosenttia vastasi olevansa täysin tai melkein samaa mieltä, että näkövam-

maisouden tai kommunikaatiovaikeuksien takia saatu apuväline, vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös, omaishoitosopimus, liikkumisen apuvälineen käyttö, vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös, tukihenkilöpäätös, Kelalta saatu alle 16-vuotiaan hoitotukipäätös, sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelupäätös ja erityishuoltopäätös ovat perusteita A-merkinnän saamiseen.

Alle puolet vastaajista oli täysin tai melkein samaa mieltä, että Kelan 16 vuotta täyttäneen vammaistukipäätös, päivätoimintapäätös, Kelan eläkkeensaajan hoitotuki, liikennevakuutuksen hoitotuki, työtapaturma- ja ammattitautilain haittalisä oikeuttaisivat A-merkinnän saamiseen. Väittämään ”avustajamerkintää ei tarvita lainkaan Vammaiskortissa” vastaajien suuri enemmistö, noin 73 prosenttia, vastasi olevansa jonkin verran tai täysin eri mieltä. A-merkintämahdollisuutta voidaan siis pitää vammaisalan toimijoiden toiveena mutta sen saamisen kriteereistä mielipiteet jakaantuvat jonkin verran. (Taulukko 3).

Taulukko 3. Eri päätösten suhde oikeuteen saada Vammaiskortille A-merkintä

	Täysin tai melkein samaa mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran tai täysin eri mieltä
Avustajan tarpeeseen liittyvä merkintä kortissa voi perustua olemassa olevaan avustajapäätökseen.	78,15 %	9,24 %	12,61 %
Päätös saattajapalvelusta voi oikeuttaa avustajamerkintään.	77,12 %	14,41 %	8,47 %
Kuulo-näkövammaisen tulkkaukspäätöksen saaneella on oikeus avustajamerkintään	77,12 %	14,41 %	8,47 %
Puhevammaisen tulkkaukspäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään.	76,27 %	16,10 %	7,63 %
Kuulovammaisen tulkkaukspäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään	73,50 %	16,24 %	10,26 %
Näkövammaisuuden takia saatu apuväline voi oikeuttaa avustajamerkintään.	69,75 %	17,65 %	12,61 %
Kommunikointiapuvälineen käyttö voi oikeuttaa avustajamerkintään.	69,49 %	16,95 %	13,56 %
Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelupäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään.	67,50 %	17,50 %	15,00 %
Avustajan tarpeeseen liittyvä merkintä kortissa voi perustua olemassa olevaan omaishoidon päätökseen.	67,23 %	15,97 %	16,81 %
Liikkumisen apuvälineen käyttö voi oikeuttaa avustajamerkintään.	66,95 %	16,10 %	16,95 %
Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.	66,67 %	17,09 %	16,24 %
Tukihenkilöpäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.	62,18 %	21,01 %	16,81 %
Kela: Alle 16 -vuotiaan hoitotukea saava voi saada avustajamerkinnän.	57,50 %	20,83 %	21,67 %
Sosiaalihuoltolain mukaisen kuljetuspalvelupäätöksen saanut voi olla oikeutettu avustajamerkintään.	56,03 %	25,00 %	18,97 %
Erytyshuoltopäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.	55,46 %	25,21 %	19,33 %
Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistukea saava voi saada avustajamerkinnän.	49,58 %	24,37 %	26,05 %
Päivätoimintapäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.	48,33 %	30,00 %	21,67 %
Kela: Eläkkeensaajan hoitotukea saava voi saada avustajamerkinnän	47,90 %	27,73 %	24,37 %
Liikennevakuutuksen hoitotukea saavalla voi olla oikeus saada avustajamerkintä.	37,82 %	42,86 %	19,33 %
Työtapaturma- ja ammattitautilaki haittalisää saavalla voi olla oikeus avustajamerkintään	34,75 %	40,68 %	24,58 %
Avustajamerkintää ei tarvita lainkaan Vammaiskortissa	14,17 %	12,50 %	73,33 %



## Symbolit

Vammaiskorttiin on alustavasti suunniteltu mahdollisuutta liittää erilaisia symboleita käyttäjän valinnan mukaan. Kyselyn vastaajia pyydettiin arvioimaan symbolien tarpeellisuutta. Yli 80 mutta alle 90 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että seuraavia asioita kuvaavien symbolien tulisi olla mukana; tarve induktiosilmukalle, näkövammainen, tarvitsee avustajan, mukana opas/avustajakoira, viittomakieli, pyörätuoli. Vastaajista 77 prosenttia oli sitä mieltä, että symbolin, jolla kuvataan puhumisen vaikeuksia, tulisi olla mukana. Vastaajista alle 70 mutta kuitenkin yli 60 prosenttia piti symboleja tarpeellisina seuraaville asioille; selkokielen tarve, tarve Inva-WC:lle, vaikeus lukemisessa, erityinen WC:n tarve. (Taulukko 4).

Taulukko 4. Eri symbolien tarve,

	Tulee olla mukana	Ei tule olla mukana	En osaa sanoa
Kuulovammainen / induktiosilmukan tarve	89,29 %	3,57 %	7,14 %
Näkövammainen	88,60 %	2,63 %	8,77 %
A=avustajan tarve	87,07 %	4,31 %	8,62 %
Opas/avustajakoira	86,61 %	3,57 %	9,82 %
Viittomakieli	85,09 %	4,39 %	10,53 %
Pyörätuoli	82,30 %	4,42 %	13,27 %
Vaikeus puhumisessa	77,68 %	7,14 %	15,18 %
Selkokielen tarve	68,14 %	9,73 %	22,12 %
Inuva -WC	65,77 %	17,12 %	17,12 %
Vaikeus lukemisessa	63,96 %	11,71 %	24,32 %
Erityinen WC:n tarve	60,00 %	14,55 %	25,45 %

Kysymykseen siitä, mitä symbooleja mahdollisesti puuttui listasta, saatiin 42 vastausta. Niissä todettiin esimerkiksi seuraavia asioita: neurologisiin toimintarajoitteisiin tarvittaisiin oma kuva, äidinkielen merkintämahdollisuutta (mådersmål), hajuste-ja kemikaaliyliherkkyyteen liittyvä symboli, henkeä uhkaavista kohtauksista oma merkintä. Muutamissa vastauksissa todettiin, että merkintä tekee korteista helposti sekavia ja hankalakäyttöisiä. Pelättiin myös, että merkit antavat liikaa tietoa asiakkaasta eli ns. kortin myöntämisperusteista ja ehkä intiimeistä asioista. Todettiin myös, että merkkien käytön tulee olla vapaaehtoista ja kortin käyttäjän tarpeista lähtevää ja hänen omiin valintoihinsa perustuva.

## Kortin käyttötarkoitukset

Vastaajia pyydettiin arvioimaan erilaisia Vammaiskortin käyttötarkoituksia kuvaavia väittämiä. Yhteenveto vastauksista on koottu taulukkoon viisi 5. Yhteenvetona vastauksista voidaan todeta, että vastaajien iso enemmistö piti kaikkia väittämiä tärkeinä tai erittäin tärkeinä. Yli yhdeksän vastaajaa kymmenestä piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä sitä, että Vammaiskortilla voi sujuvoittaa asiakaspalvelutilanteita, saada vammaisen henkilön tarpeisiin vastaavan paikan esim. katsomosta tai liikennevälineistä, korttiin liittyvillä symboleilla voi helposti osoittaa erityistarpeen, voi saada alennusta avustajan tai saattajan lipusta ja todentaa tarpeen avustajalle/saattajalle.

Vastaajista yli 80 prosenttia mutta alle 90 prosenttia piti seuraavia väittämiä tärkeinä tai erittäin tärkeinä; Vammaiskortilla voi todentaa vammaisuuden, Vammaiskortti antaa palveluntarjoajille välineen kehittää palveluitaan vammaisten ihmisten tarpeisiin sopiviksi, Vammaiskortilla voi lisätä palveluntarjoajien tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista, saavutettavuudesta ja esteettömyydestä, Vammaiskortti auttaa palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittämisessä, Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen päästä joissakin tilanteissa jonon ohi, esim. liikennevälineisiin kulkiessa. Noin 77 prosenttia vastaajista piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä, että Vammaiskortilla vammaisen henkilö voi saada alennusta pääsy- tai mat-

kalipuista. Viimeinen väittämä: ”Vammaiskortin avulla voi paikallisesti ja yksittäisissä tilanteissa neuvotella erilaisista eduista ja hyödyistä asiakaspalvelutilanteissa” oli hieman alle 70 prosentin mielestä tärkeä tai erittäin tärkeä.

Taulukko 5. Väittämiä Vammaiskortin käyttötarkoituksista

	Ei lainkaan tärkeä	Vain vähän tärkeä	Tärkeä tai erittäin tärkeä	En osaa sanoa
Vammaiskortilla voi sujuvoittaa asiakaspalvelutilanteita	1,68 %	0,84 %	96,64 %	0,84 %
Vammaiskortilla voi saada vammaisen henkilön tarpeisiin vastaavan paikan esim. katsomosta tai liikennevälineestä	1,67 %	0,83 %	95,83 %	1,67 %
Vammaiskortilla voi saada avustajan tai saattajan maksutta mukaan tapahtumiin tai liikennevälineeseen	0,83 %	0,83 %	95,00 %	3,33 %
Vammaiskortilla ja kortin takana olevilla symboleilla voi helposti osoittaa erityistarpeen (esim. kuulovamman tai tarpeen selkokielelle)	2,52 %	0,84 %	94,96 %	1,68 %
Vammaiskortilla voi saada alennusta avustajan tai saattajan lipusta	1,69 %	1,69 %	92,37 %	4,24 %
Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen avustajalle / saattajalle	0,83 %	5,83 %	90,83 %	2,50 %
Vammaiskortilla voi todentaa vammaisuuden	5,00 %	3,33 %	88,33 %	3,33 %
Vammaiskortti antaa palveluntarjoajille välineen kehittää palveluitaan vammaisten ihmisten tarpeisiin sopiviksi	0,84 %	7,56 %	88,24 %	3,36 %
Vammaiskortilla voi lisätä palveluntarjoajien tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista, saavutettavuudesta ja esteettömyydestä	2,54 %	6,78 %	87,29 %	3,39 %
Vammaiskortti auttaa palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittämisessä	1,69 %	7,63 %	84,75 %	5,93 %
Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen päästä joissakin tilanteissa jonon ohi, esim. liikennevälineisiin kulkiessa	2,54 %	7,63 %	83,90 %	5,93 %
Vammaiskortilla vammaisen henkilö voi saada alennusta pääsy- tai matkalipuista	6,67 %	12,50 %	76,67 %	4,17 %
Vammaiskortin avulla voi paikallisesti ja yksittäisissä tilanteissa neuvotella erilaisista eduista ja hyödyistä asiakaspalvelutilanteissa	10,92 %	13,45 %	69,75 %	5,88 %

## Vammaiskortin kehittäminen ja QR-koodi

Vastaajilta kysyttiin myös mielipidettä Vammaiskortin kehittämisestä siten, että siihen voitaisiin yhdistää QR-koodi ja sen myötä tarjota erilaisissa palvelutilanteissa palveluntuottajien käyttöön kortin haltijan itsensä päättämää ja ajantasaista tietoa asioista, jotka huomioimalla palveluntuottaja voi tehdä palvelustaan vammaiselle henkilölle sopivan ja palvelutilanteesta sujuvan. Vastaajista 58,12 prosenttia piti tätä hyvänä mahdollisuutena, 38,46 prosenttia ei osannut sanoa ja 3,42 prosenttia ei pitänyt mahdollisuutta hyvänä/tarpeellisenä.

Kortin voimassaoloaika -kysymys jakoi vastaajat voimakkaasti eri väittämien taakse. Kuvio kuusi (6) havainnollistaa mielipiteiden jakaantumisen. Noin neljäsosa vastaajista asettui kunkin väittämän taakse. Väittämät ”kortti voimassa 10 vuotta hakupäivästä kaikille” sekä ”voimassaoloaika pitäisi määritellä jotenkin muuten” saivat molemmat 26,89 prosentin kannatuksen. Väittämää ”kortti voimassa 5 vuotta hakupäivästä kaikille” kannatti 25,21 prosenttia vastaajista ja väittämää ”en kannata ajatusta voimassaoloajasta” kannatti 21,01 prosenttia vastaajista.



Kuvio 6. Kortin voimassaoloajan määrittelyminen

## Johtopäätöksiä

Yhteenvedona kyselystä voidaan todeta, että Vammaiskorttiperiaatteista vastaajat olivat laajasti samaa mieltä sekä siitä, että kortti ei voi perustua pelkästään hakijan omaan näkemykseen, vaan tarvitaan ns. ammattilaisen tekemä arvio. Uusia arvioita korttia varten ei tarvita, vaan jo myönnettyjä palveluita voidaan käyttää laajasti perustana. Tässä yhteydessä on hyvä todeta, että erilaiset Kelan myöntämät vammais- ja hoitotuet kattavat yhteensä lähes 270 000 henkilöä. Näin ollen suurin osa Vammaiskortin hakijoista voisi saada kortin esittämällä päätöksen Kelan vammais- tai hoituesta, jos nämä tuet otetaan mukaan korttikriteereihin.

Kelan kanssa tarkasteltiin tulkkauspalvelua saavia ja sitä, kuinka monella oli jokin Kelan myöntämä hoito- tai vammaistuki. Kelan tilastojen mukaan tulkkauspalveluun oikeutettuja oli helmikuussa 2017 yhteensä 5 860 henkilöä. Heistä tulkkauspalvelua ja eläkettä saavan hoitotukea saavia henkilöitä oli yhteensä 2 980. Tulkkauspalvelua sekä 16 vuotta täyttäneen vammaistukea saavia oli 1 489 henkilöä. Tulkkauspalvelu ja alle 16-vuotiaan vammaistukea saavia henkilöitä oli yhteensä 207. Eli yhteensä molempia saavia henkilöitä oli 4 676, joten tulkkauspalvelupäätöksen perusteella Vammaiskortin saavia olisi helmikuun 2017 tilanteen perusteella 1 184 henkilöä. Muista palveluista ei ole tehty vastaavaa tarkastelua.

Kyselyssä vastaajien mielipiteet jakaantuvat merkittävästi koskien perusteita sen hakemiseen, oikeudesta kortin A-merkintään. Lisäksi kortin toivottuun voimassaoloaikaan liittyvät vastaukset haajaantuivat täysin.

Vammaiskorttia, sen asemaa ja sen saamiskriteerejä suunniteltaessa on varmistettava, ettei Vammaiskortti aiheuta välillisesti painetta oikeudenmenetyksiin. Vammaiskortti ei ole eikä voi olla edellytys lakisääteisten oikeuksien toteutumiselle. Tähän on useita syitä. Yksi niistä on se, että vamman mahdollisesti aiheuttamat kohtuullisten mukautusten tarpeet eivät aina ole etukäteen arvioitavissa. Vammaiskorttia eivät välttämättä saa kaikki ne, joille tällaisia tarpeita saattaa tulla. Ja koska Vammaiskortti tulee olemaan maksullinen ja vapaaehtoinen, niin sen käyttö ei voi olla pakollista. Vammaiskortin puuttuminen ei voi estää lakisääteisten oikeuksien toteutumista. Ei myöskään voida ajatella niin, että palveluntuottaja olisi velvoitettu toteuttamaan ainoastaan niitä mukautuksia, joihin hän on Vammaiskorttiprosessissa vapaaehtoisesti suostunut. Viime kädessä yhdenvertaisuuslain nojalla arvioidaan, mikä on palveluntuottajan vastuu missäkin tilanteessa.

Kortilla ei voida kuvata kattavasti kaikkia niitä tarpeita, joita vamma voi aiheuttaa. Erilaiset symbolit voivat viestiä tarvetta mutta niitä mahtuu kortille hyvin rajallinen määrä. Painettu kortti hankaloittaa myös tilanteiden muuttumisen huomioimisen, koska käytännössä tarvitaan uusi kortti, jos tarpeet ja niitä kuvaavat symbolit muuttuvat. Palvelutilanteiden sujuvoittamisen kannalta olisi hyvä, jos Vammaiskortti kehittyisi suuntaan, jossa kortin käyttö voitaisiin yhdistää myös digitaaliseen, helposti päivitettävään tietoon vammaisen henkilön tarpeista erilaisissa palvelutilanteissa esimerkiksi QR-koodin avulla.

# Ehdotukset jatkotyöhön

## Vammaiskortin myöntämisen perusteet

Vammaiskortin myöntämisen periaatteita työstettäessä yhdeksi vaihtoehdoksi ajateltiin ns. *omaa näkemystä* kortin tarpeesta. Tällöin kortin voisi hankkia kuka tahansa, joka kokisi tarvitsevänsä Vammaiskorttia. Tällöin ei toteutuisi niin sanottu portinvartuus, jota jotkut palveluntuottajat toivovat kortissa olevan.

Palveluntuottajat näkevät kansallisen, yhtenäisen Vammaiskortin mahdollistavan sen, että heidän vapaaehtoisuuden pohjalta mahdollistamat korttiedut kohdistumivat oikein niitä tarvitseville. Näin ollen tässä vaiheessa Vammaiskortin myöntämisen täytyy pohjautua yhteisesti sovittuihin *kriteereihin*. Koska halutaan välttää tilanteita, joissa kortin hankkiminen edellyttäisi esimerkiksi ammattilaisen erillistä lausuntoa asiasta, päädyttiin ratkaisuun, jossa kortin kriteereiden pohjana on jokin olemassa oleva vammaisuuteen liittyvä asia. Kriteeri tarkoittaa siis dokumenttia jostakin jo olemassa olevasta palvelusta ja/tai tukitoimesta, jonka esittäminen oikeuttaa henkilön tilaamaan Vammaiskortin sekä perusteista, joilla henkilö voi saada kortille avustajatarvetta kuvaavan A-merkinnän.

THL ehdottaa kokeilujakson aikana käytettäväksi *lähtökohtana* niitä kriteereitä, joita yli puolet kyselyyn vastanneista piti hyvin tai melko hyvin soveltuvina (pl. erilaiset terveydenhuollon ammattihenkilöiden lausunnot ja apuvälineet). Ammattihenkilöiden lausuntojen soveltuvuudesta kriteereiksi tarkemmin kysyttäessä vastaajien mielipiteet jakaantuivat voimakkaasti. Osa apuvälineistä, jotka saivat kannatusta kriteereiksi, ovat henkilöillä, jotka saavat sellaisia palveluja ja tukitoimia, jotka kuuluvat korttikriteerien joukkoon ja tulevat sitä kautta kortin käytön piiriin. Osa apuvälineistä jakoi vastaajien mielipiteitä voimakkaasti. Lausuntojen, apuvälineiden ja muiden rajauksen ulkopuolelle jääneiden kriteerien soveltuvuus tulee arvioida kokeiluaikana. A-merkinnän osalta THL ehdottaa samaa kriteeristöä kuin suosituksessa. Muut kriteerit A-merkinnän saamiseksi on arvioitava kokeiluaikana. Kyselyn perusteella sekä hankkeen työryhmän näemyksen perusteella nämä kriteerit ja niiden suhde A-merkkeihin on kuvattu taulukossa 6.

Taulukossa kuusi on kuvattu ne palvelut ja tukitoimet, jotka kyselyyn vastaajat näkivät sopivan hyvin tai melko hyvin Vammaiskortin myöntämisen perusteeksi. Taulukossa on lueteltu myös avustaja (A) merkintään oikeuttavat päätökset/palvelut. Niitä ovat erilaiset tulkkauspäätökset, päätökset henkilökohtaisesta avusta, palveluasumisesta, saattajapalvelusta sekä omaishoidosta. Taulukosta käy ilmi myös palvelun tai tuen piirissä olevien määrä. Tässä yhteydessä on huomioitava, että sama henkilö voi olla useammassa kohdassa. Vammaiskortti-hankkeen työryhmä päätti 28.3.2017 palaverissaan lisätä A-merkintöjen saajien joukkoon myös ne henkilöt, joilla on Vammaispalvelulain mukaisen palveluasumispäätös. Päätös tehtiin, koska palveluasumisen piiriin kuuluvat henkilöt ovat usein ennen palveluasumista olleet omaishoidon piirissä, joilla on myös oikeus A-merkintään. Samassa yhteydessä päätettiin lisätä palveluasumispäätös yhdeksi perusteeksi saada vammaiskortti, vaikka luultavammin lähes kaikki palveluasumispäätöksen (VpL & Kehitysvammaisten erityishuolto) saaneet henkilöt ovat Kelan hoito- tai vammaistukipäätösten piirissä.

Taulukossa kuvatut päätökset ovat THL:n esitys, mutta jatkotyöskentelyssä mitä todennäköisimmin myöntämisperusteet elävät vammaiskortin käytännön kokemusten perusteella.

Taulukko 6. Kriteerit ja asiakasmäärät sekä A-merkin edellytykset ja määrät korttityöskentelyn jatkoksi.

Ehdotus kokeiluvaiheen kriteereistä ja A-merkinnästä kortille	Kyselyssä: soveltuu hyvin tai melko hyvin kriteeriksi	Oikeus A-merkintään	Kyselyssä: täysin tai melkein täysin samaa mieltä, että A-merkinnän voi saada	Arvio henkilöiden määrästä, joilla päätös tms. voimassa (Lähde Kela ja Sotkanet)
Kela: Alle 16 -vuotiaan vammaistuki	77,97%			32 565
Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistuki	81,36%			12 747
Kela: Eläkkeensaajan hoitotuki	64,71%			224 300
Kuulovammaisen tulkkauispäätös	84,48%	Kyllä	73,50%	Yhteensä tulkkau palvelujen saajia 5 693
Kuulo- ja näkövammaisen tulkkauispäätös	86,21%	Kyllä	77,12%	
Puhevammaisen tulkkauispäätös	85,59%	Kyllä	76,27%	
Omaishoitosopimus	65,52%	Kyllä	67,23%	36 806
Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös	81,36%			100 428
Sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuen päätös (ns. kuljetuspalvelupäätös)	71,19%			21 571
Päätös saattajapalvelusta	71,30%	Kyllä	77,12%	
Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös	79,49%			5 273
Henkilökohtainen apu -päätös	84,75%	Kyllä	78,15%	19 000
Päivätoimintapäätös	53,85%			N. 16 000 (työ mukana)
Erityishuoltopäätös ja siihen liittyvät palvelut	63,79%			N. 15 000 (arvio)

Huom! Lisäksi palveluasumispäätökset maaliskuun kokouksen mukaisesti.

Kokeilujakson aikana arvioitaviksi ja kehitettäväksi jäävät seuraavat kriteerit:

- liikennevakuutuksen hoitotuki
- työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen haittalisä
- lääkärinlausunto
- erityisopettajan lausunto
- puheterapeutin lausunto puhevammasta
- apuvälineet
- muut vammaiskortit
- muut perusteet

Kokeilujakson aikana mietittäväksi jäävät tarpeet A-merkinnälle ovat seuraavat:

- Näkövammaisuuden takia saatu apuväline
- Kommunikointiapuvälineen käyttö
- Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös
- Liikkumisen apuvälineen käyttö
- Tukihenkilöpäätös
- Kela: Alle 16 -vuotiaan hoitotuki
- Sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelupäätös
- Erityishuoltopäätös
- Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistuki
- Päivätoimintapäätös
- Kela: Eläkkeensaajan hoitotuki
- Liikennevakuutuksen hoitotuki
- Työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen haittalisä

## Soveltuvat korttisymbolit

THL suosittelee, että korttitilausprosessiin sisällytetään A-merkintämahdollisuuden lisäksi mahdollisuus ottaa kortille mukaan (kortin hakijan valinnan mukaan) tarpeita kuvaavia symboleja. Kokeilujakson aikana käytössä voisi olla kyselyn perusteella kaikista tärkeimmäksi arvioitujen tarpeet. Yli 80 prosenttia vastaajista piti seuraavia symboleilla esitettäviä sellaisina, jotka tulee olla mukana; induktiosilmukan tarve, näkövammaisuus, opas/avustajakoira mukana, viittomakieli kommunikaation tapana, tarve pyörätuolin käyttämiseen. Kokeilujakson aikana tulee arvioida mitkä symbolit tulisi lisätä vaihtoehtojen joukkoon.

## Kokeilujakso

THL esittää, että Vammaiskortti otetaan käyttöön kolmen vuoden kokeiluajaksi (2018–2020), jonka aikana arvioidaan käytännössä korttikriteerin toimivuutta ja lisäämään korttikonseptiin sitoutuneiden palveluntuottajien määrää ja osaamista.

Kokeiluprosessissa vastuu arvioinnista ja kehittämisestä on yhden vammaisalan järjestön ylläpitämällä korttitoimistolla. Vammaisalan neuvottelukuntarakenteen myötä vammaisilla henkilöillä, vammaisjärjestöillä ja palveluntarjoajilla on mahdollisuus osallistua kehittämistyöhön. Lisäksi korttitoimisto kutsuu tarpeen mukaan koolle erilaisia työryhmiä. Työryhmissä voi olla edustajia järjestöistä, palveluntuottajista, vammaispalvelujen järjestämisestä vastaavista maakunnista sekä valtionhallinnosta. Kuviossa seitsemän (7) on havainnollistettu edellä kuvattuja kokeilujakson keskeisiä periaatteita.



Kuvio 7. Kokeilujakson periaatteet

Kokeiluajana kortteja ehdotetaan myönnettävän pääsääntöisesti ehdotettujen kriteerien pohjalta. Korttiin tulevat symbolit olisivat myös lähtökohtaisesti esitetyn mukaiset. Jos henkilö haluaa Vammaiskortin, mutta hänen kohdallaan kriteerit eivät täyty, niin *kokeilujakson aikana korttitoimisto käyttää harkintaansa ja voi tarvittaessa myöntää kortin kriteereiden ulkopuolelta*. Kriteeristöä voidaan näin kokemusten perusteella laajentaa tarvittavaan suuntaan tai muutoinkin muokata. Myös palveluntuottajilta saatava palaute kortin toimivuudesta voi merkitä muutostarvetta sekä kriteereihin että symbooleihin. Korttitoimiston organisoi- maan väliarviointiin perustuen tulee määrittää pysyvään korttikäytäntöön liittyvät kriteerit ja edelleen kehittä- misen toimintamallit.



# Lopuksi

Vammaiskortti voi tuoda uusia mahdollisuuksia vammaisille ihmisille saada heille soveltuvaa palvelua. Tällä tavalla voidaan edistää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa.

Vammaiskortin kehittäminen on jatkettava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä sen tarkasteluun, mikä on Vammaiskortin rooli suomalaisessa järjestelmässä. Vammaiskorttia hyödynnetään alueella, jossa risteävät useat lakisääteiset velvoitteet. Palveluntarjoajilla on yhdenvertaisuuslain nojalla velvollisuus tehdä kulloissakin tilanteissa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita. Kohtuullisten mukautusten tarve ja oikeus niihin arvioidaan jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen. Vammaispalvelulaki puolestaan velvoittaa kuntaa järjestämään vaikeavammaiselle henkilölle välttämättömät henkilökohtaisen avun palvelut, jotta hän selviytyy päivittäisistä toiminnoistaan. Vammaiskortti voi tuoda tähän järjestelmään jotakin lisää, mutta se ei vaikuta vammaisen henkilön lakisääteisiin oikeuksiin. Niinpä vammaisella henkilöllä voi olla oikeus mukautettuun palveluun, vaikka hänellä ei olisikaan Vammaiskorttia. Ja toisaalta vammaisella henkilöllä ei ole velvollisuutta käyttää henkilökohtaista avustajaa esimerkiksi junamatkan, vaikka hänellä olisikin Vammaiskortissaan A-merkintä.

A-merkinnän varsinaista merkitystä on myös vielä pohdittava. Ei nimittäin ole lainkaan sama asia, oikeuttaako A-merkintä avustajan ilmaiseen sisäänkäyntiin vai siihen, että palveluntarjoaja tarvittaessa avustaa asiakasta. Tämä asia kaipaa vielä selkiyttämistä ja asemointia suhteessa palvelujärjestelmään ja kohtuullisiin mukautuksiin.

Suurin lisäarvo, jonka Vammaiskortti voi tuoda, on Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen näkemyksen mukaan se, että tieto vammaisten asiakkaiden erilaisista tarpeista kulkeutuu entistä paremmin palveluntarjoajille. Mitä paremmin palveluntarjoajat hahmottavat erilaisten asiakkaiden palvelutarpeet, sitä helpommin ne voivat niihin vastata. Tällä tavalla voidaan edistää osallisuutta yhteiskunnassa.

Suomessa vammaispolitiikan lähtökohtana on, että vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteutuminen ja yhteiskunnan esteettömyys tulee varmistaa kaikille riippumatta siitä, onko ihmisellä kortti vammaisuuden osoittamiseen. Tästä syystä Vammaiskortti sijoittuu Suomessa julkista järjestelmää täydentävien vapaaehtoisuuteen perustuvien palvelujen ja tukitoimien kategoriaan. Yhteiskunnan rakenteiden ja toimintatapojen muuttuessa on tärkeää, että Vammaiskorttia kokeillaan ja sen kehittäminen tapahtuu vammaisten ihmisten itsensä toimesta ja ehdoilla jatkossakin.

## Lähteet

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1139> 15.4.2017

<http://stm.fi/vammaispalvelut-tukitoimet>

<http://www.vammaiskortti.fi>

<http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet/vammaisten-oikeudet>

## Liite 1 Olemassa olevat vammaisalan kortit

Kortteja on hyvin monenlaisia. Listaus perustuu kevään 2016 tilanteeseen. Jaatiset ry:n sivuilla on lisätietoa korteista (<http://maailmalle.jaatiswiki.wikispaces.net/paikallisiakortteja>) ja tässä liitteessä on listaus keväältä 2016.

Olemassa olevat kortit	Kriteerit	Oikeuttaa	Myöntävä taho
VR, Valtion rautatiet	Liikuntavamma todistetaan pyörätuolilla. Näkövamma todistetaan Näkövammaisten Keskusliiton jäsenkortilla, kun haitta-aste on vähintään 65 % Näkövammaisten Lasten Tuki ry:n jäsenkortilla Lääkärintodistuksella, josta ilmenee, että näkövamma on vähintään 65 % Suomen kuurosokeat ry:n jäsenkortilla.	Kun näkövammaisen tai pyörätuolissa istuva liikuntavammaisen asiakas matkustaa saattajan kanssa, saattajalla on oikeus maksuttomaan matkaan.	VR
Näkövammaisten kortti	Näkövammaisten Keskusliiton näkövammaiskortin voi saada näkövammaisen, jonka näkövammasta aiheutuva haitta-aste on vähintään 50%. Haitta-aste on todistettava lääkärintodistuksella.	Voi saada alennuksia mm. joukkoliikenteessä, teattereissa, museoissa ja kunnallisissa liikuntapaikoissa. Alennuskäytännöt ovat palveluntuottajien tarjoamia etuja ja vaihtelevat tuottajasta riippuen. Näkövammaisen haitta-asteella saattaa olla vaikutusta alennuksen saamiseen. Näkövammaiskortilla on mahdollista saada etuja ja alennuksia palvelun tarjoajasta riippuen.  Maksuton	Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf.
Kuurosokeiden kortti	Suomessa asuva kuurosokea tai vaikeasti kuulonäkövammaisen, liitteeksi tarvitaan luotettava selvitys kuulo- ja näkövammasta (lääkärintodistus) ja lausunto alueasihteeriltä tai kuntoutusohjaajalta	Jäsenkortilla voi osoittaa saattajan tarpeen VR:n junissa, jolloin saattajalla on oikeus maksuttomaan matkaan.	Suomen kuurosokeat ry
Vessapassi	Vessapassin saa liittymällä Crohn ja Colitis ry:n Vessapassi kuuluu myös Endometrioosiyhdistyksen ja Colores ry:n jäsenetuksiin. Tulehdukselliset suolistosairaudet (IBD) Crohnin tauti ja haavainen paksusuolentulehdus	Vessapassia näyttämillä sopimusliikkeiden henkilökunnat avaavat WC:nsä oven - tarvittaessa myös henkilökunnan WC:n oven. Sopimusliikkeen tunnistaa oheisessa kuvassa olevasta tarrasta ovelta.	Crohn ja Colitis ry:n, Endometrioosiyhdistys ja Colores ry
HSL - Helsingin seudun liikenne – kuntayhtymä	Kortti on tarkoitettu henkilölle, jolla on pysyvä sairaus tai vamma, jonka vuoksi hän ei voi liikkua yksin joukkoliikenteessä vaan tarvitsee saattajan. <a href="#">Avustajan tarpeen todistajaksi tarvitaan terveyskeskus-, erikois- tai yksityislääkäri. Mikäli asiakkaalla on näkövamma, jonka haitta-aste on vähintään 90 %, hänelle tehdään kantakortti ilman erillistä hakemusta.</a>	HSL- joukkoliikenteessä, saattaja pääsee maksutta, jos on oikeus saattajaan –kantakortti. Vammaisen henkilö tarvitsee voimassa olevan matkalipun, paitsi jos hänellä on käytössään pyörätuoli: pyörätuolia käyttävät henkilöt eivät tarvitse lippua HSL:n joukkoliikenteessä.	HSL- palvelupisteestä Voimassa 5 vuotta.
Helsinki, avustajakortti	Henkilöille, joilla on henkilökohtaisen avustajan päätös.	Kortti toimii todisteena avustajan tarpeesta esim. elokuvateattereissa, museoissa ja näyttelyissä. Edun saanti on riippuvainen palveluntarjoajasta	Vammais- palvelujen sosiaalityön tekijä
Seinäjoen, Vaasan alueella, ystäväkortti	Kehitysvamma-, kehitysviive- tai autismidiagnoosia, lisäksi hakijan kotikunnan täytyy olla yhteistyökuntamme.	yli 300 vapaa-ajan palveluiden toimijaa, ja yli 4000 eri paikkaa missä sitä voi käyttää. Mahdollistaa ystävän/tukihenkilön pääsyn maksutta vapaa-ajan harrastuksiin, esim. teatteriin, konsertteihin, elokuviin, uimaan, urheilukisoihin ja -tapahtumiin, matkoille sekä erilaisiin liikunta- ja kulttuuritapahtumiin. Vaasassa mukana myös paikallisliikenne.	Seinäjoen Kehitysvammaisten Tukiyhdistys
Turun seutu, saattajakortti	Avustajan tarve, lääkärin tai fysioterapeutin arvio saattajan tarpeellisuudesta tai kopio uusimmasta kuntoutusselosteesta tai palvelusuunnitelmasta tai näkövammakortista	Kortti oikeuttaa yhden saattajan maksuttomaan sisäänkäyntiin kuntien määrittellemille liikuntapaikoille ja kulttuurikohteisiin saattajan roolissa. Uimahalleissa, kunto- ja liikuntasaleissa sekä kulttuurikohteissa toiminnan tulee olla kaupungin järjestämää. Kortti ei siis välttämättä oikeuta sisäänkäyntiin muiden tahojen kaupungin tiloissa järjestämiin tilaisuuksiin.	Koti- tai asuinkuntansa liikuntapalveluita. Voimassa enintään kolme vuotta
Helsinki, Erityisryhmien uimakortti	Lääketieteellisen selvityksen perusteella (lääkärinlausunto tai epikriisi) Erityisuumakortin voi ostaa suoraan ilman lääkärinlausuntoa	Erityisuumakortti myönnetään helsinkiläisille omaehtoiseen uintiin ja se oikeuttaa Helsingin uimahallien käyttöön	Helsingin kaupungin liikuntavirasto

	<p>suntoa uimahalleista ja liikuntaviraston kassasta alla mainituilla perusteilla</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Henkilökohtainen (kuvallinen) invalidien pysäköintilupa</li> <li>2. Kaupunkikortti, mikä on myönnetty vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua varten</li> <li>3. Näkövammaiskortti</li> <li>4. Seuraavilla KELA - kortin tunnuksilla <ul style="list-style-type: none"> <li>Astma KELA - kortin tunnus 203</li> <li>Diabetes KELA - kortin tunnus 103</li> <li>Lihastauti KELA - kortin tunnus 108</li> <li>MS-tauti KELA - kortin tunnus 109 tai 303</li> <li>Parkinsonin tauti KELA - kortin tunnus 110</li> <li>Psykiatriset sairaudet KELA - kortin tunnus 112 tai 188</li> <li>Reuma KELA - kortin tunnus 202</li> <li>Sepelvaltimotauti KELA - kortin tunnus 206</li> <li>Sydämen vajaatoiminta KELA - kortin tunnus 201</li> </ul> </li> </ol> <p>Tapa2</p> <p>Tietyn vammaisille ja pitkäaikaissairaille voidaan myöntää erityisuimakortti lääketieteellisen selvityksen perusteella.</p> <p>Erityisuimakorttiin ovat oikeutetut alla mainitut vammaiset ja pitkäaikaissairaat.</p> <p>Huom! diagnoosit tulee olla lausunnossa selkeästi kirjattuna.</p> <p>CP-vamma (diagnoosi G80)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kelan hoitotukipäätös tai lääketieteellinen selvitys Diabetes</li> <li>- lääketieteellinen selvitys lääkehoitoisesta diabeteksestä</li> </ul> <p>Etenevät keskushermoston sairaudet (diagnoosit G10-G13)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Kehitysvamma</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kehitysvammahuollon lausunto, kelan hoitotukipäätös, josta ilmenee tieto kehitysvammasta tai muu lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Lihastaudit (diagnoosi G70-G73)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>MS-tauti (diagnoosi G35)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Polion jälkitilat</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Psykiatriset sairaudet (diagnoosi F32.2, F33.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Pysyvä sairaudesta tai vammasta johtuva liikkumista haittaava 55%:n haitta-aste tai haittaluokka 11</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys, haittaluokka selkeästi määriteltä</li> </ul> <p>Rintasyöpä (rintasyöpäleikatut)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> </ul> <p>Vammaiset, pitkäaikaissairaat ja erityistä tukea tarvitsevat lapset</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- lääketieteellinen selvitys</li> <li>- Lääketieteellisten lausuntojen käsittelyaika on 2-3 viikkoa.</li> <li>- Erillistä hakulomaketta ei tarvita.</li> <li>- Asiakkaalle lähetetään päätös kotiin, joka tulee esittää korttia lunastettaessa.</li> <li>- Kassoilla ei käsitellä mitään lääketieteellisiä lausuntoja, vaan ne tulee toimittaa asiakkaan yhteystiedoilla varustettuna liikuntavirastoon viiden vuoden välein</li> </ul>	<p>niiden aukioloaikoina</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>2. Kortti oikeuttaa yhden aikuisen avustajan sisäänkäyntiin</li> <li>3. Kortti, oikeuttaa kahteen avustajaan.</li> </ol> <p>Avustajan tulee olla mukana uimahallissa aina erityisuimakorttia käytettäessä sekä avustaa uimahallitiloissa tarpeen vaatimalla tavalla. Koulukäisillä ja sitä vanhemmilla avustajan tulee olla samaa sukupuolta kuin kortinhaltija.</p>	Voimassa 5 v
Jyväskylä, Liikunta-avustajakortti	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Vammaiselle henkilölle, jolla on kuntoutus-, terveydenhuolto- tai vammaispalvelun henkilöstöltä saatu todistus jatkuvasta tai määräajaisesta avun tarpeesta. Näkövammaisilla henkilöillä näkövammaiskortti toimii todisteena avustajan tarpeesta (haitta-aste vähint. 50 %.)</li> <li>- Pitkäaikaissairaille henkilölle, jolla on em. virallinen todistus toiminta- tai liikuntakyvyn selvästä alentumisesta / toisen henkilön avun tarpeesta esim. pukeutumis- ja liikuntatiloissa.</li> </ul> <p>Myöntämisperusteena on lausunto tai todiste merkittävistä haitasta, esimerkiksi B- tai E-lausunto tai</p>	<p>Kortti on tarkoitettu vammaisille tai pitkäaikaissairaille. Oikeuttaa avustajan sisäänkäyntiin maksutta liikuntapalvelujen hallinnoimilla liikuntapaikoilla. Uimahalleissa sekä kunto- ja liikuntasaleissa toiminnan tulee olla kaupungin järjestämää itsenäistä liikuntaa tai ryhmäliikuntaa.</p>	Jyväskylän kaupungin liikuntavirasto

	<p>epikriisi, kuntoutus- tai palvelusuunnitelman ote.</p> <p>Liikunta-avustajakortin tarkemmat myöntämisperusteet seuraavilla kela-kortin tunnuksilla</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-lihastautia sairastavat kela-kortin tunnus 108</li> <li>-mielenterveyspotilaat kela-kortin tunnus 112 tai 188</li> <li>-ms-potilaat kela-kortin tunnus 109 tai 303</li> <li>-parkinsonin- tauti kela-kortin tunnus 110</li> <li>-reumasairaat kela-kortin tunnus 202</li> <li>-sepelvaltimotautia sairastavat kela-kortin tunnus 206</li> <li>-sydämen vajaatoimintaa sairastavat kela-kortin tunnus 201</li> </ul> <p>Lääketieteelliseen lausuntoon perustuen liikuntapalvelut myöntää liikunta-avustajakortin seuraaville vammaisille tai pitkäaikaissairaille</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-CP-vammaiset (diagnoosi G80) kelan hoitotukipäätös tai lääketieteellinen selvitys</li> <li>-etenevät keskushermoston sairaudet (diagnoosit G10-G13) lääketieteellinen selvitys</li> <li>-invalidit; haitta-aste vähintään 55% tai haittaluokka 11, lääketieteellinen selvitys</li> <li>-kehitysvammaiset kehitysvammahuollon lausunto, kelan hoitotukipäätös tai lääketieteellinen selvitys</li> <li>-lihastautia sairastavat (diagnoosi G70-G73) lääketieteellinen selvitys</li> <li>-mielenterveyspotilaat (diagnoosi F32.2, F33.2) lääketieteellisessä selvityksessä F32.2, F33.2</li> <li>-ms-tauti (diagnoosi G35) lääketieteellinen selvitys</li> <li>-polion jälkitilat lääketieteellinen selvitys</li> <li>-vammaiset lapset lääketieteellinen selvitys (esim. adhd, autistit, dysfasia, epilepsia, sydänlapset, syöpää sairastavat)</li> </ul>		
Pori, Avustajakortti	<p>Kortti on tarkoitettu henkilöille, joilla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka vammaan tai sairauden vuoksi ei voi esimerkiksi käyttää uimahallin yleistä saunaa tai liikkuminen suihku-/allastiloissa aiheuttaa suuria vaikeuksia ilman avustajaa. Avustajakortin tarve katsotaan vapaa-aikavirastolla yksilöllisesti, mutta kaupungin kuljetuspalvelua saavalle porilaiselle myönnetään avustajakortti automaattisesti, kun hän sitä vapaa-aikavirastosta hakee. Todistus avustajan tarpeesta.</p>	<p>Avustajakortti oikeuttaa alennettuun maksuun vapaa-aikaviraston laitoksissa sekä avustajan maksuttomaan sisään-pääsyyn.</p>	<p>Porin Vapaa-aikavirasto</p>
Rauma, Liikunta-avustajakortti	<p>Raumalaisille vammaisille tai pitkäaikaissairaille. Edellyttää kuntoutussuunnitelman olemassaoloa sekä kuntoutuspalvelu- tai terveydenhuoltohenkilöstön toteamaa tarvetta avustajalle. Pitkäaikaissairaiden henkilöiden osalta liikunta-avustajakortti edellyttää sellaisen pitkäaikaissairauden olemassaoloa, jossa toimintakyky on alentunut niin paljon, että se edellyttää avustajaa. Avustajan tarpeen määrittää kuntoutuspalvelu- tai terveydenhuoltohenkilöstö. Niillä näkövammaisilla henkilöillä joilla on olemassa näkövammakortti, kortti toimii todisteena avustajan tarpeesta.</p>	<p>Avustajan saa maksutta mukaansa Rauman liikuntatoimen ylläpitämiin liikuntapaikkoihin.</p>	<p>Rauman liikuntapalvelut Kortti on voimassa kolme vuotta.</p>
Oulu ym. Liikunta-avustajakortti	<p>Oululaisille vammaisille tai pitkäaikaissairaille. Edellyttää kuntoutussuunnitelman olemassaoloa sekä kuntoutuspalvelu- tai terveydenhuoltohenkilöstön toteamaa tarvetta avustajalle. Pitkäaikaissairaiden henkilöiden osalta liikunta-avustajakortti edellyttää sellaisen pitkäaikaissairauden olemassaoloa, jossa toimintakyky on alentunut niin paljon, että se edellyttää avustajaa. Avustajan tarpeen määrittää kuntoutuspalvelu- tai terveydenhuoltohenkilöstö. Näkövammakortti, kortti toimii todisteena avustajan tarpeesta.</p>	<p>Avustajan saa maksutta mukaansa Oulun kaupungin liikuntapaikoille: Oulun uimahalli ja kuntosali, Raatin uimahalli ja kuntosali, Ouluhalli, Oulun urheilutalo, Linnanmaan liikuntahalli, Värtön liikuntahalli ja muihin liikuntaviraston erikseen sopimiin liikuntatiloihin.</p>	<p>Oulun kaupungin liikuntavirasto Kortti on voimassa kolme vuotta</p>
Seniorikortti 65+	<p>Jyväskyläläisillä, yli 65-vuotiailla- ja kuluvan vuoden aikana 65 vuotta täyttävillä henkilöillä sekä työkyvyttömyyseläkeläisillä</p>	<p>omatoimiseen liikunnan harrastamiseen</p>	<p>Kortin hinta on 75 € ja se on voimassa vuoden ostopäivästä</p>

## Liite 2 Kyselylomake

### Vammaiskortti

Euroopan komissio on myöntänyt rahoituksen eurooppalaisen Vammaiskortin (EU Disability Card) toimeenpanemiseksi Suomessa. Vammaiskortin tavoitteena on vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja liikkuvuuden edistäminen Euroopassa. Vammaiskortti-hankkeen aikana pyrimme yhdessä vammaisjärjestöjen, viranomaisten ja eri alojen palveluntarjoajien kanssa luomaan edellytykset kortin käyttöönottoon Suomessa. (Lisää tietoa hankkeesta saatekirjeessä sekä osoitteessa [www.vammaiskortti.fi](http://www.vammaiskortti.fi)) Tämän kyselyn tarkoituksena on saada mahdollisimman kattava kuvaus vammaisjärjestöjen näkemyksistä.

Vammaisjärjestöt edustavat siten eri tavoin vammaisten ihmisten näkemyksiä, tarpeita ja toiveita. Mitkä ovat vammaisjärjestöjen näkökulmasta kortin saamisen ehdot? Millaisissa tilanteissa vammaiskorttia tarvitaan? Tämän kyselyn perustella määritellään kortin saamisen ehdot ja aloitetaan yhteistyöneuvottelut eri alojen palveluntarjoajien kanssa vammaiskortilla saatavista palveluista, eduista ja mahdollisuuksista.

Yksittäisiä vastauksia ei julkaista, mutta kyselyn kokonaistuloksia käytetään osana hankkeen viestintää. Kyselyn aineistoa työstetään sekä THL:ssä että Kehitysvammaisten Palvelusäätiössä. Toivomme vastauksia kyselyyn 13.1.2017 mennessä.

Lisätietoja Vammaiskortista: Petra Tiuhonen, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö Vammaiskortti-hankkeen projektipäällikkö [petra.tiuhonen@kvps.fi](mailto:petra.tiuhonen@kvps.fi) puh. 0207 713 528

Tämä kysely lähetetään järjestöille, mutta se on myös kaikkien kiinnostuneiden vastattavissa avoimen linkin kautta. Kyselyyn liittyvissä teknisissä kysymyksissä voi tarvittaessa kääntyä Päivi Nurmi-Koikkalaisen, THL puoleen sähköpostitse [etunimi.sukunimi@thl.fi](mailto:etunimi.sukunimi@thl.fi)

### 1. Vastaajan taustatiedot

Vastausten taustatietoja käytetään aineiston analysoinnin tukena, eikä yksittäisen vastaajan tai vastaajatahon tietoja tulla julkaisemaan tunnistettavasti.

Etunimi \* \_\_\_\_\_  
 Sukunimi \* \_\_\_\_\_  
 Matkapuhelin \_\_\_\_\_  
 Sähköposti \_\_\_\_\_  
 Vastaan järjestön edustajana \_\_\_\_\_  
 Asemani organisaatiossa \_\_\_\_\_  
 Vastaan yksityisenä henkilönä \_\_\_\_\_  
 Mahdolliset lisäkommentit \_\_\_\_\_

### 2. Jos vastaat yksityishenkilönä, mikä vaihtoehto kuvaa sinua?

- 0 Olen vammaisen henkilö  
 0 Olen vammaisen henkilön läheinen  
 0 Olen avustaja  
 0 Olen sosiaalialan ammattilainen  
 0 Joku muu, mikä \_\_\_\_\_

### Vammaiskortin myöntämiseen liittyvät kysymykset

### 3. Vammaiskortin käyttöön liittyy periaatteita, joista on keskusteltu hankkeen aikana Euroopan komission, muiden korttia toimeenpanevien maiden, vammaisjärjestöjen ja palveluntarjoajien kanssa. Mitä mieltä olette näistä esillä olleista periaatteista?

Täysin samaa mieltä; Melko paljon samaa mieltä; Eri mieltä; Täysin eri mieltä; En osaa sanoa

- Vammaiskortti ei tule osaksi lainsäädännöllä määritettävää palvelujärjestelmää. Vammaiskortti on vapaaehtoinen ja vammaisella ihmisellä on oltava oikeus palveluihin ilman korttia.
- Vammaiskortti ei määrittele palveluntarjoajien velvoitteita.
- Palveluntarjoajien velvoitteet esim. esteettömyyteen liittyen on määritelty lainsäädännössä.
- Vammaiskortti ei määrittele vammaisen henkilön oikeuksia. Vammaisen henkilön oikeudet on määritelty YK:n Vammaissopimuksessa.
- Korttiprosessissa ei tehdä toimintakyvyn arviointia.
- Kortin saamiseen ei liity julkisen vallan käyttöä eli kyse ei ole viranomaispäätöksestä.
- Vammaiskortti on vapaaehtoinen



#### 4. Mitä muuta haluaisit tuoda esille vammaiskortin periaatteisiin liittyen?

#### 5. Näkemykset erilaisista kortin saamisen edellytyksistä

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä vammaisen henkilön oma arvio on kiinteä osa eri palvelujen ja tukitoimien arviointi- ja päätöksentekoprosessia. Lopullinen päätös palveluista on kuitenkin muun kuin asiakkaan tekemä. Kortin saamisen edellytyksenä on ajateltu käytettävän jo olemassa olevia vammaisuuteen liittyviä päätöksiä, dokumentteja jne. Kaikissa Vammaiskorttia toimeenpaneissa maissa muodostetaan kriteeristöjä kortin saamiselle, mutta yhtenäiset eurooppalaiset kriteerit eivät ole lainsäädännön erilaisuuden vuoksi mahdollisia (esim. monessa maassa ei ole lainsäädäntöä henkilökohtaisesta avusta). Vammaiskortin saamiseksi ei siten tarvitsisi uusia arviointeja vaan vammaisen henkilö voisi itse hyödyntää kortin saamiseksi olemassa olevaa päätöstä tai dokumenttia. Mitä mieltä olette alla olevista näkemyksistä?

Erinomainen ratkaisu; Melko hyvä ratkaisu; En osaa sanoa; Melko huono ratkaisu; Erittäin huono/sopimaton ratkaisu

- Henkilön oma mielipide kortin tarpeesta riittää. Kortin saajia on mahdollisesti paljon. Kortin käyttäjien määrää on vaikea arvioida.
- Kortin voi saada, jos on saanut aikaisemmin vammaisuuteen, pitkäaikaiseen sairauteen tai apuvälineisiin liittyvän palvelu-, tuki- tms. päätöksen. Kortin saajia on tietty määrä. Kortin käyttäjien määrä on mahdollinen arvioida.
- Kortti ei perustu diagnoosiin vaan vammaisuuden takia tarvittaviin palveluihin ja tukiin.

#### 6. Mahdolliset lisäkommentit periaatteisiin ja edellytyksiin.

#### 7. Arvioi kunkin dokumentin kohdalla sen soveltuvuutta vammaiskortin saamisen edellytykseksi.

Soveltuu erinomaisesti; Soveltuu melko hyvin ; Soveltuvuus melko huono; Ei sovellu lainkaan; En osaa arvioida

- Kela: Alle 16 -vuotiaan vammaistuki
- Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistuki
- Kela: Eläkkeensaajan hoitotuki
- Liikennevakuutuksen hoitotuki
- Työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen haittalisä
- Kuulovammaisen tulkkauispäätös
- Kuulo- ja näkövammaisen tulkkauispäätös
- Puhevammaisen tulkkauispäätös
- Puheterapeutin lausunto puhevammasta
- Omaishoitosopimus
- Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös
- Sosiaalihoitolain mukainen liikkumisen tuen päätös (ns. kuljetuspalvelupäätös)
- Päätös saattajapalvelusta
- Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös
- Henkilökohtainen apu -päätös
- Päivätoimintapäätös
- Erityishuoltopäätös ja siihen liittyvät palvelut
- Lääkärinlausunto (tarkemmin kysymys 9:ssä)
- Erityisopettajan lausunto

#### 8. Mahdolliset lisäkommentit dokumentteihin liittyen.

#### 9. Vammaiskortti-hankkeen aikana on keskusteltu erilaisten lääkärinlausuntojen (diagnoosien) suhteesta vammaiskorttiin. Mikä on näkemyksenne alla olevista asioista?

Ehdottomasti on oltava mahdollisuus saada vammaiskortti tällä perusteella.

Joissain tilanteissa pitäisi olla mahdollista saada vammaiskortti tällä perusteella.

Ehdottomasti ei voi saada korttia näillä perusteilla.

En osaa sanoa

- Diabetes
- Epilepsia
- Allergia
- Neurologiset sairaudet (esim. MS, parkinsonismi)
- Aivovamma
- Aivohalvaus
- Mielenterveyteen liittyvät diagnoosit
- Ihosairaudet

- Suolistoon ja virtsanpidätykseen liittyvät sairaudet
- Epämuodostumat
- Kehitysvamma
- Amputaatiot tms. vastaavat

**10. Mitä muuta haluatte todeta lääkärin tai muun ammattilaisen antamista lausunnoista tai diagnooseista vammaiskortin myöntämisen pohjana?**

**11. Apuvälineiden käyttö korttioikeuden todentamiseen. Arvioi kunkin apuvälineen kohdalla sen soveltuvuutta kortin saannin perustaksi.**

Soveltuu erinomaisesti	Soveltuu melko hyvin	Soveltuvuus melko huono	Ei sovellu lainkaan
En osaa arvioida			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Käsikäyttöinen pyörätuoli</li> <li>• Sähköpyörätuoli tai -mopedi</li> <li>• Avustaja- tai opaskoira</li> <li>• Kävelytukilaite eli ns. rollaattori</li> <li>• Kyynärsauvat, kepit tms.</li> <li>• Kommunikoinnin apuvälineet</li> <li>• Kuulemisen apuvälineet</li> <li>• Näkövammaan liittyvät apuvälineet</li> <li>• Hengityskone</li> <li>• Muu mikä?</li> </ul>			

**12. Mahdolliset lisäkommentit apuvälineistä vammaiskorttioikeuden todentajina.**

**13. Näkemykset avustajan tarpeellisuuteen liittyvästä A:merkinnästä. Arvioi, minkä dokumenttien tms. perusteella A-merkinnän voisi halutessaan saada.**

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä vammaisen henkilön oma arvio on kiinteä osa eri palvelujen ja tukitoimien arviointi- ja päätöksentekoprosessia. Lopullinen päätös palveluista on kuitenkin muun kuin asiakkaan tekemä. Kortin saamisen edellytyksenä on ajateltu käytettävän jo olemassa olevia vammaisuuteen liittyviä päätöksiä, dokumentteja jne. Kaikissa Vammaiskorttia toimeenpaneissa maissa muodostetaan kriteeristöjä kortin saamiselle, mutta yhtenäiset eurooppalaiset kriteerit eivät ole lainsäädännön erilaisuuden vuoksi mahdollisia (esim. monessa maassa ei ole lainsäädäntöä henkilökohtaisesta avusta). Vammaiskortin saamiseksi ei siten tarvitsisi uusia arviointeja vaan vammaisen henkilö voisi itse hyödyntää kortin saamiseksi olemassa olevaa päätöstä tai dokumenttia. Mitä mieltä olette alla olevista näkemyksistä?

Täysin samaa mieltä; Melkein samaa mieltä; En osaa sanoa; Jonkin verran eri mieltä; Täysin eri mieltä

- Avustajamerkintää ei tarvita lainkaan vammaiskortissa
- Avustajan tarpeeseen liittyvä merkintä kortissa voi perustua olemassa olevaan avustajapäätökseen.
- Avustajan tarpeeseen liittyvä merkintä kortissa voi perustua olemassa olevaan omaishoidon päätökseen.
- Kela: Alle 16 -vuotiaan hoitotukea saava voi saada avustajamerkinnän.
- Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistukea saava voi saada avustajamerkinnän.
- Kela: Eläkkeensaajan hoitotukea saava voi saada avustajamerkinnän
- Liikennevakuutuksen hoitotukea saavalla voi olla oikeus saada avustajamerkintä.
- Työtapaturma- ja ammattitautilaki haittalisää saavalla voi olla oikeus avustajamerkintään
- Kuulovammaisen tulkkauuspäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään
- Kuulo-näkövammaisen tulkkauuspäätöksen saaneella on oikeus avustajamerkintään
- Puhevammaisen tulkkauuspäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään.
- Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelupäätöksen saaneella voi olla oikeus avustajamerkintään. Sosiaali- huoltolain mukaisen kuljetuspalvelupäätöksen saanut voi olla oikeutettu avustajamerkintään.
- Päätös saattajapalvelusta voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Päivätoimintapäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Erityishuoltopäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Tukihenkilöpäätös voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Liikkumisen apuvälineen käyttö voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Kommunikointiapuvälineen käyttö voi oikeuttaa avustajamerkintään.
- Näkövammaisuuden takia saatu apuväline voi oikeuttaa avustajamerkintään.

**14. Mitä ajatuksia, toiveita, tai ehdotuksia sinulla on avustajamerkintään liittyen?**

**15. Mikä sellainen dokumentti tai peruste, joka ei esiinny tässä kyselyssä, pitäisi mielestäsi ottaa huomioon?**

**16. Onko mielestäsi olemassa sellaisia henkilöitä, jotka tarvitsisivat/ hyötyisivät vammaiskortista, mutta jotka mahdollisesti jäävät päätösten ja dokumenttien ulkopuolelle ja siten ilman Vammaiskorttia?**

Kyllä; Ei; En osaa sanoa

**17. Keitä nämä henkilöt ovat?**

**18. Mitä muuta haluaisit tuoda esiin vammaiskortin myöntämiseen liittyen?**

#### Vammaiskortin symbolit

**19. Vammaiskorttiin on alustavasti suunniteltu mahdollisuutta liittää erilaisia symboleita (käyttäjän valinnan mukaan). Arvioi symbolien tarpeellisuutta.**

	Tulee olla mukana	Ei tule olla mukana	En osaa sanoa
Pyörätuoli			
Näkövammainen			
Kuulovammainen / induktiosilmukan tarve			
Viittomakieli			
Inva -WC			
Erityinen WC:n tarve			
Opas/avustajakoira			
Selkokielen tarve			
Vaikeus puhumisessa			
Vaikeus lukemisessa			
A=avustajan tarve			

**20. Mitä symboleja mahdollisesti puuttuu?**

#### Mihin vammaiskorttia tarvitaan?

Vammaiskortti-hankkeen aikana selvittämme, millaisissa tilanteissa vammaiskorttia tarvitaan. Hankkeen koordinaattori neuvottelee eri alojen (liikenne ja liikkuminen, kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan kohteet) palveluntarjoajien kanssa siitä, millaisia etuja, hyötyjä tai palveluja Vammaiskortilla saisi. Lainsäädäntö velvoittaa palveluntarjoajia tekemään palveluistaan saavutettavia ja esteettömiä. Millä muulla tavoilla palveluntarjoajat voisivat lisätä vammaisten ihmisten osallisuutta? Palveluntarjoajilla on vapaus itse päättää kortilla saatavista eduista, hyödyistä ja palveluista. Yhteistyöneuvotteluissa on kuitenkin tärkeä tuoda esiin ne asiat, joita vammaiset ihmiset ja vammaisjärjestöt pitävät tärkeinä, jotta kortti vastaa vammaisten ihmisten toiveisiin tarpeisiin ja lisää palveluntarjoajien osaamista tuottaa laadukasta palvelua vammaisille ihmisille.

**21. Arvioi seuraavien väittämien tärkeyttä.**

Ei lainkaan tärkeä	Vain vähän tärkeä	Tärkeä	Erittäin tärkeä	En osaa sanoa
<ul style="list-style-type: none"> <li>Vammaiskortilla voi todentaa vammaisuuden</li> <li>Vammaiskortilla voi sujuvoittaa asiakaspalvelutilanteita</li> <li>Vammaiskortilla voi lisätä palveluntarjoajien tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista, saavutettavuudesta ja esteettömyydestä</li> <li>Vammaiskortti antaa palveluntarjoajille välineen kehittää palveluitaan vammaisten ihmisten tarpeisiin sopiviksi</li> <li>Vammaiskortti auttaa palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittämisessä</li> <li>Vammaiskortilla ja kortin takana olevilla symboleilla voi helposti osoittaa erityistarpeen (esim. kuulovamman tai tarpeen selkokielelle)</li> <li>Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen avustajalle / saattajalle</li> <li>Vammaiskortilla voi saada avustajan tai saattajan maksutta mukaan tapahtumiin tai liikennevälineeseen</li> <li>Vammaiskortilla voi saada alennusta avustajan tai saattajan lipusta</li> <li>Vammaiskortilla vammaisen henkilö voi saada alennusta pääsy- tai matkalipuista</li> <li>Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen päästä joissakin tilanteissa jonon ohi, esim. liikennevälineisiin kulkiessa</li> <li>Vammaiskortilla voi saada vammaisen henkilön tarpeisiin vastaavan paikan esim. katsomosta tai liikennevälineestä</li> <li>Vammaiskortin avulla voi paikallisesti ja yksittäisissä tilanteissa neuvotella erilaisista eduista ja hyödyistä asiakaspalvelutilanteissa</li> </ul>				

**22. Mitä asioita pitäisi ottaa huomioon, kun neuvottelemme yhteistyöstä palveluntarjoajien kanssa?**

**23. Onko Vammaiskorttiin tarpeellista liittää mahdollisuus QR-koodin käyttöön?**

Selite: QR-koodi on kaksiulotteinen viivakoodi. QR-koodeja käytetään mobiililaitteissa käyntikorttien ja nettilinkkien avaamiseksi. Mobiililaitteella skannataan tai otetaan kuva viivakoodista, jonka jälkeen puhelin avaa koodista löytyvän linkin. QR-koodilla vammainen ihminen voisi jakaa itse laatimiaan ja valitsemaansa tietoja asiakaspalvelutilanteissa. Esimerkiksi jos henkilöllä on puhevamma, hän voisi itse laatia itsestään QR-koodin avulla avautuvan kuvauksen, jolla kertoa palveluntarjoajalle toiveistaan ja tarpeistaan asiakaspalvelun sujuvoittamiseksi. QR-koodi olisi Vammaiskortissa vapaaehtoinen eikä QR-koodi muodosta rekisterejä kortin käyttäjistä.

Kyllä, koska; Ei, koska; En osaa sanoa

**24. Miten kortin voimassaoloaika pitäisi mielestäsi määritellä?**

Korttiin tulee kaikissa toimeenpanevissa maissa voimassaoloaika. Voimassaoloaikaa tarvitaan, koska kortin saamisen kriteerit ja kortilla saatavat edut, palvelu ja mahdollisuudet voivat muuttua.

- Kortti voimassa 5 vuotta hakupäivästä kaikille
- Kortti voimassa 10 vuotta hakupäivästä kaikille
- En kannata ajatusta voimassaoloajasta
- Voimassaoloaika pitäisi määritellä jotenkin muuten, miten?

**25. Lopuksi Mitä muuta haluaisit vielä tuoda esille vammaiskorttiin liittyen?**

### Liite 3 Kyselyn vastausten yhteenveto

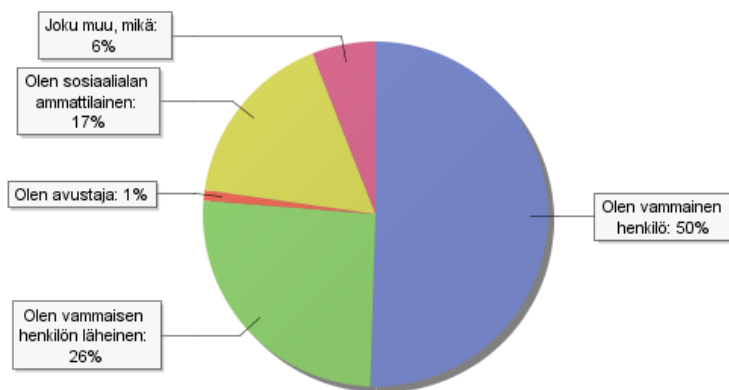
Vammaiskortti kyselyn vastaukset Huom! Avovastaukset on jätetty pois.

#### 1. Vastaajan taustatiedot

Vastaajia oli yhteensä 122, joista 86 edusti yksityishenkilöitä. Tässä vastaukset edustavat kaikkia vastaajia.

#### 2. Jos vastaat yksityishenkilönä, mikä vaihtoehto kuvaa sinua?

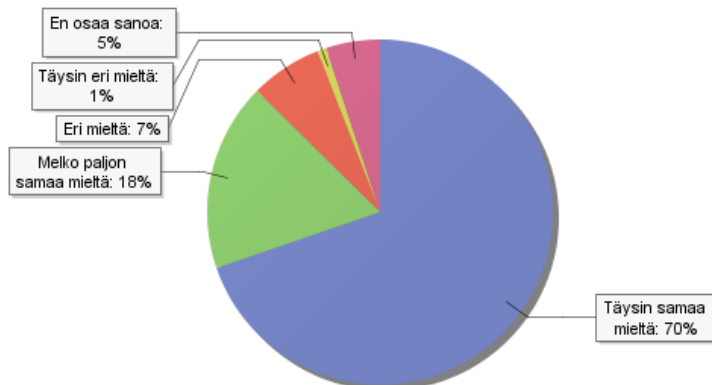
Vastaajien määrä: 86



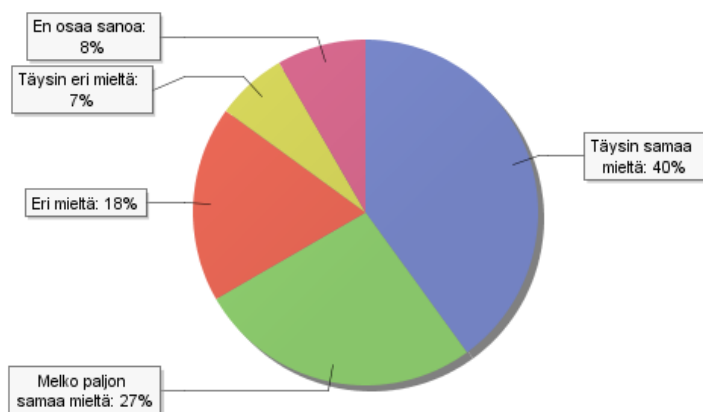
**Kysymys 3.** Vammaiskortin käyttöön liittyy periaatteita, joista on keskusteltu hankkeen aikana Euroopan komission, muiden korttia toimeenpanevien maiden, vammaisjärjestöjen ja palveluntarjoajien kanssa. Mitä mieltä olette näistä esillä olleista periaatteista?

Vastaajien määrä: 121

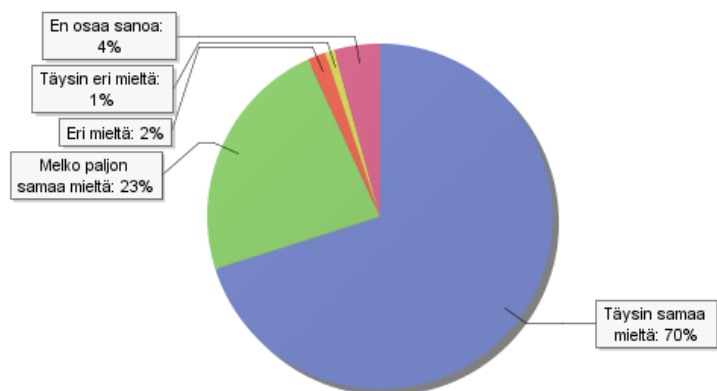
Periaate: Vammaiskortti ei tule osaksi lainsäädännöllä määritettävää palvelujärjestelmää. Vammaiskortti on vapaaehtoinen ja vammaisella ihmisellä on oltava oikeus palveluihin ilman korttia.



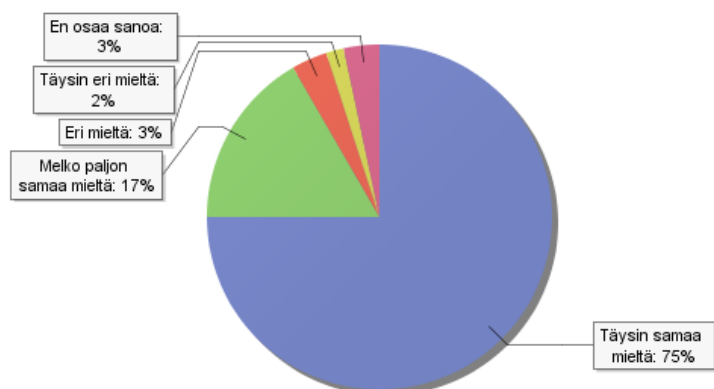
Periaate: Vammaiskortti ei määrittele palveluntarjoajien velvoitteita.



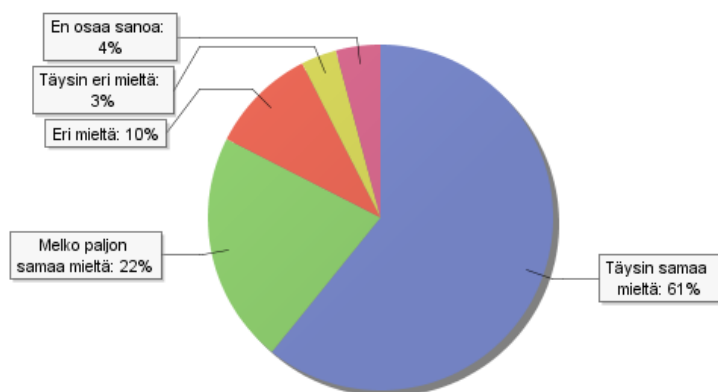
Periaate: Palveluntarjoajien velvoitteet esim. esteettömyyteen liittyen on määritelty lainsäädännössä.



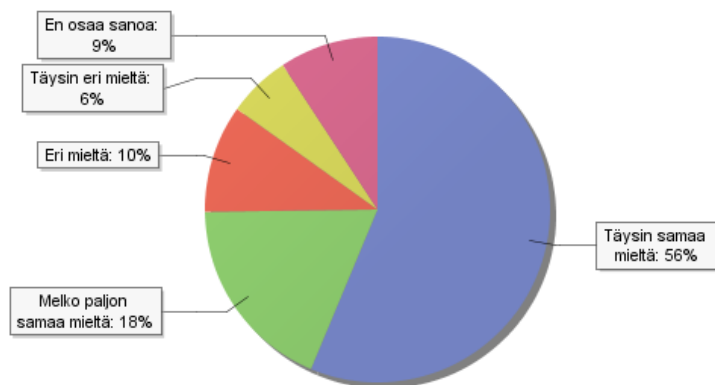
Periaate: Vammaiskortti ei määrittele vammaisen henkilön oikeuksia. Vammaisen henkilön oikeudet on määritelty YK:n Vammaissopimuksessa.



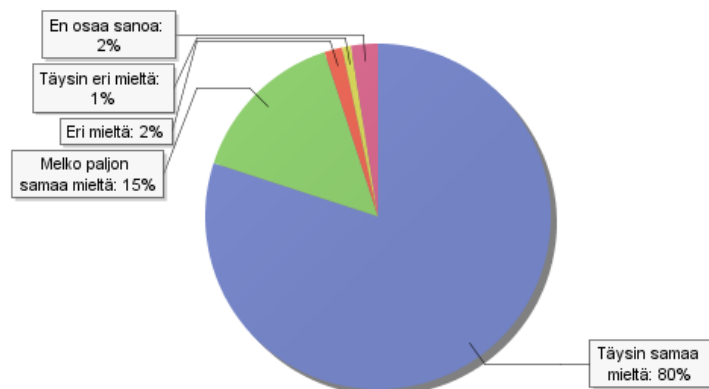
Periaate: Korttiprosessissa ei tehdä toimintakyvyn arviointia.



Periaate: Kortin saamiseen ei liity julkisen vallan käyttöä eli kyse ei ole viranomaispäätöksestä.



Periaate: Vammaiskortti on vapaaehtoinen

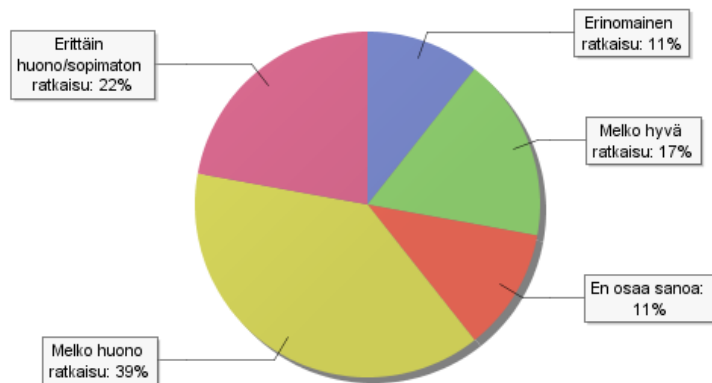


## 5. Näkemykset erilaisista kortin saamisen edellytyksistä

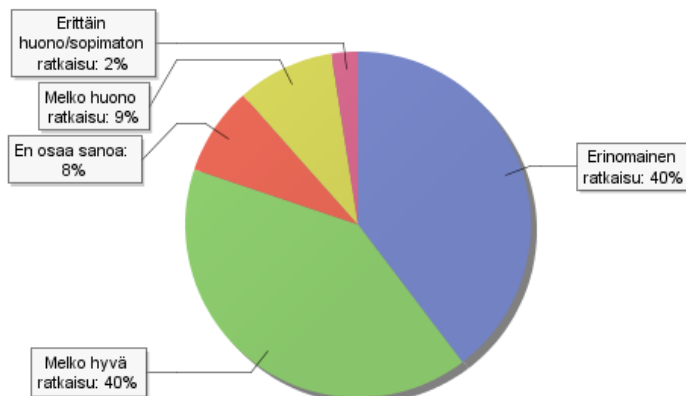
*Suomalaisessa palvelujärjestelmässä vammaisen henkilön oma arvio on kiinteä osa eri palvelujen ja tukitoimien arviointi- ja päätöksentekoprosessia. Lopullinen päätös palveluista on kuitenkin muun kuin asiakkaan tekemä. Kortin saamisen edellytyksenä on ajateltu käytettävän jo olemassa olevia vammaisuuteen liittyviä päätöksiä, dokumentteja jne. Kaikissa Vammaiskorttia toimeenpaneissa maissa muodostetaan kriteeristöjä kortin saamiselle, mutta yhtenäiset eurooppalaiset kriteerit eivät ole lainsäädännön erilaisuuden vuoksi mahdollisia (esim. monessa maassa ei ole lainsäädäntöä henkilökohtaisesta avusta). Vammais-kortin saamiseksi ei siten tarvitsisi uusia arviointoja vaan vammaisen henkilö voisi itse hyödyntää kortin saamiseksi olemassa olevaa päätöstä tai dokumenttia. Mitä mieltä olette alla olevista näkemyksistä?*

Vastaajien määrä: 122

Arvioitava asia: Henkilön oma mielipide kortin tarpeesta riittää. Kortin saajia on mahdollisesti paljon. Kortin käyttäjien määrää on vaikea arvioida.

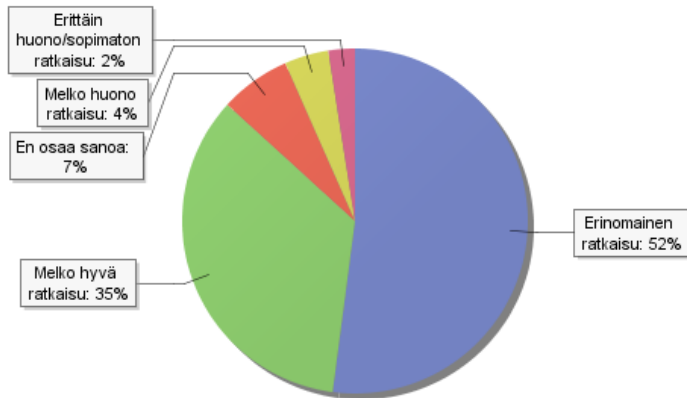


Arvioitava asia: Kortin voi saada, jos on saanut aikaisemmin vammaisuuteen, pitkäaikaiseen sairauteen tai apuvälineisiin liittyvän palvelu-, tuki- tms. päätöksen. Kortin saajia on tietty määrä. Kortin käyttäjien määrä on mahdollinen arvioida.





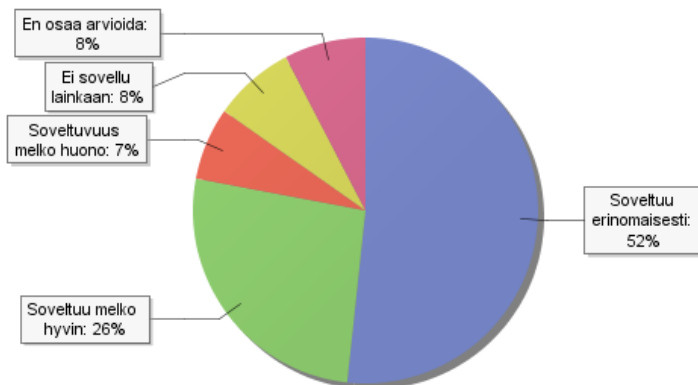
Arvioitava asia. Kortti ei perustu diagnoosiin vaan vammaisuuden takia tarvittaviin palveluihin ja tukiin.



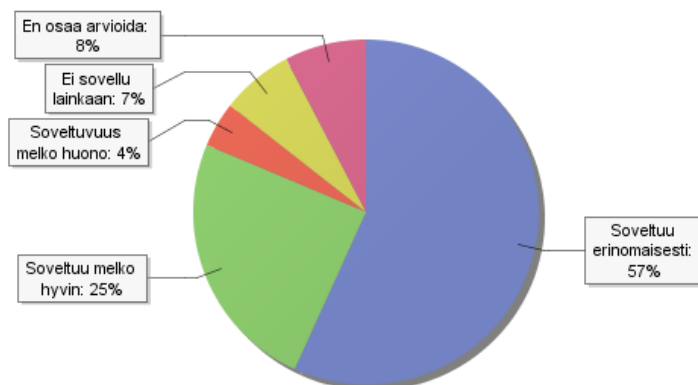
## 7. Arvioi kunkin dokumentin kohdalla sen soveltuvuutta vammaiskortin saamisen edellytykseksi.

Vastaajien määrä: 120

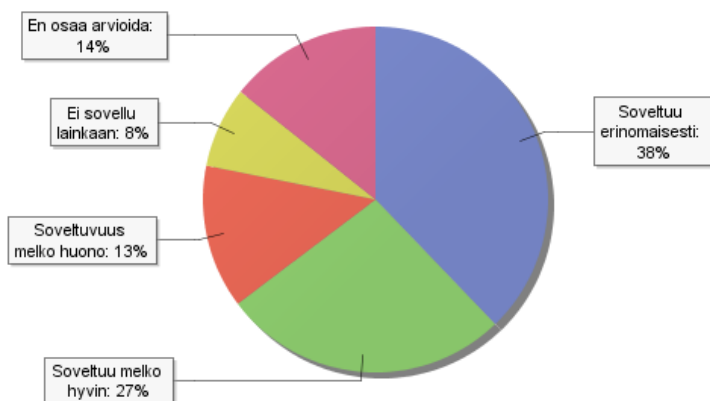
Kela: Alle 16 -vuotiaan vammaistuki



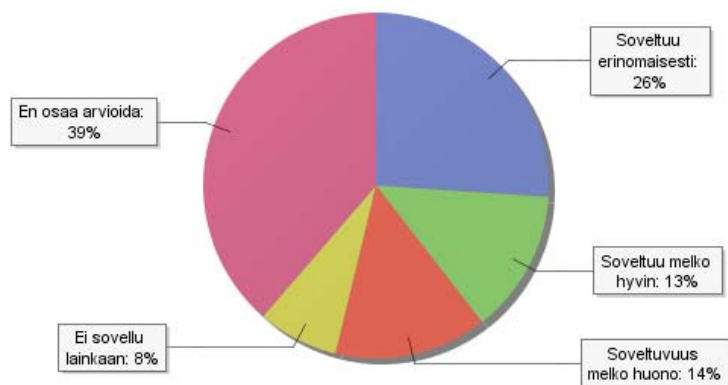
Kela: 16 vuotta täyttäneen vammaistuki



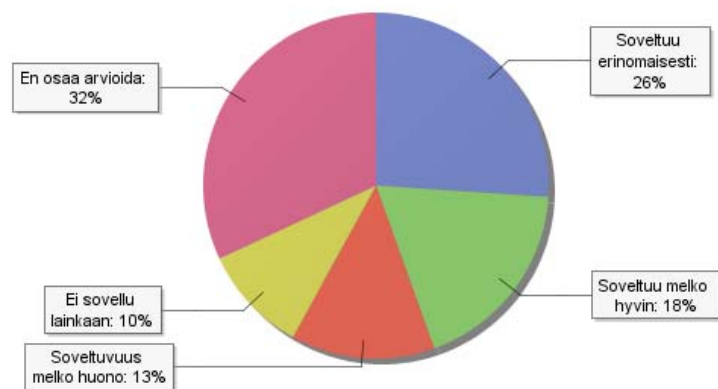
### Kela: Eläkkeensaajan hoitotuki



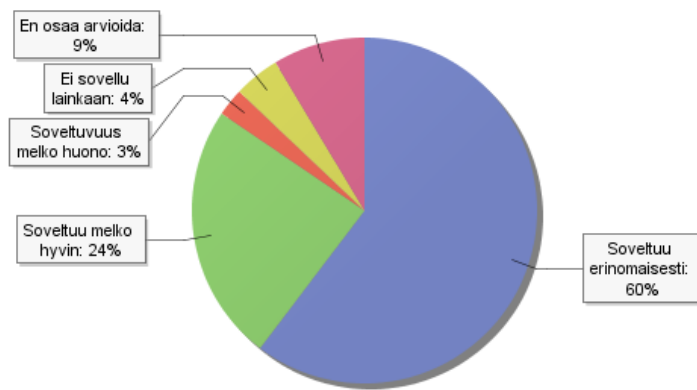
### Liikennevakuutuksen hoitotuki



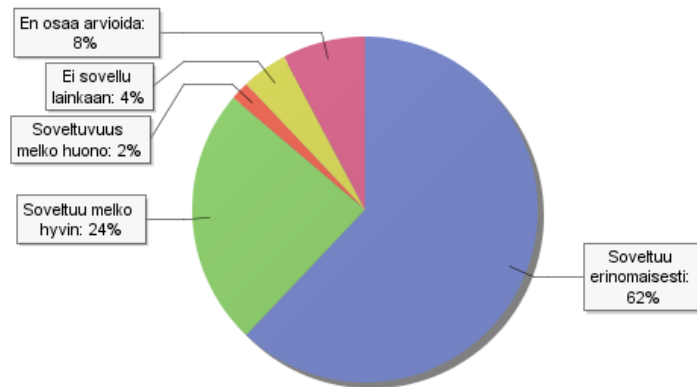
### Työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen haittalisä



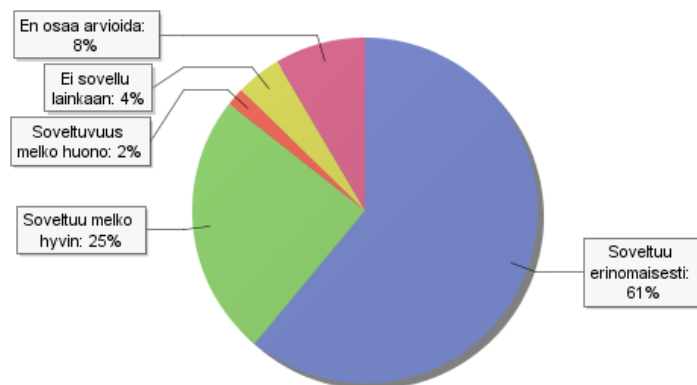
### Kuulovammaisen tulkkauuspäätös



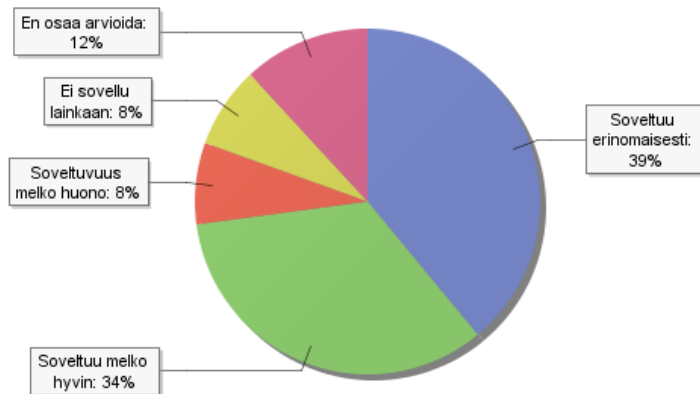
### Kuulo- ja näkövammaisen tulkkauuspäätös



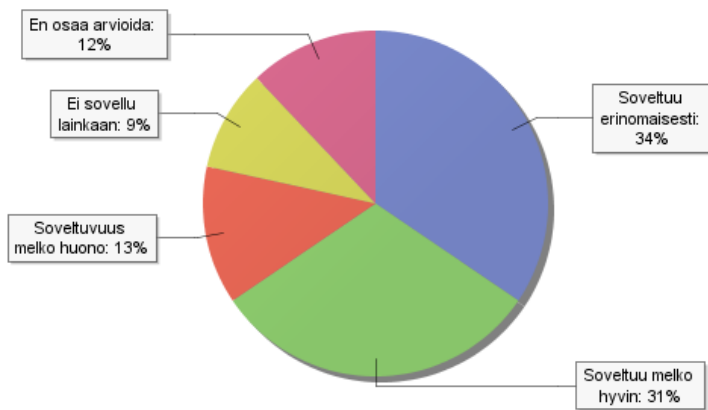
### Puhevammaisen tulkkauuspäätös



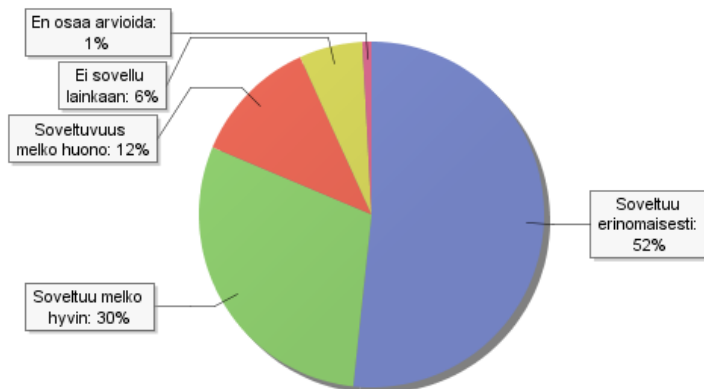
### Puheterapeutin lausunto puhevammasta



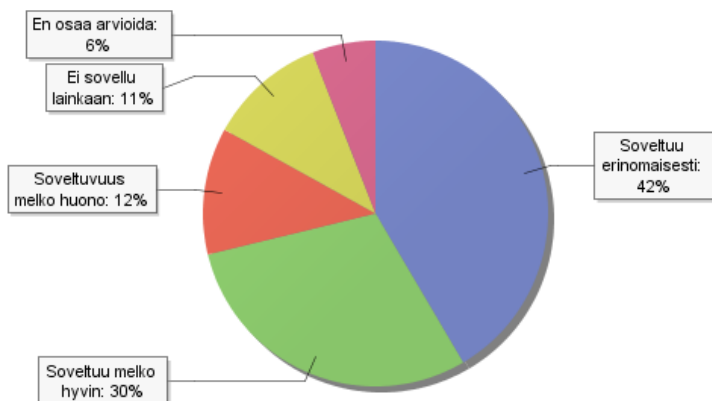
### Omaishoitosopimus



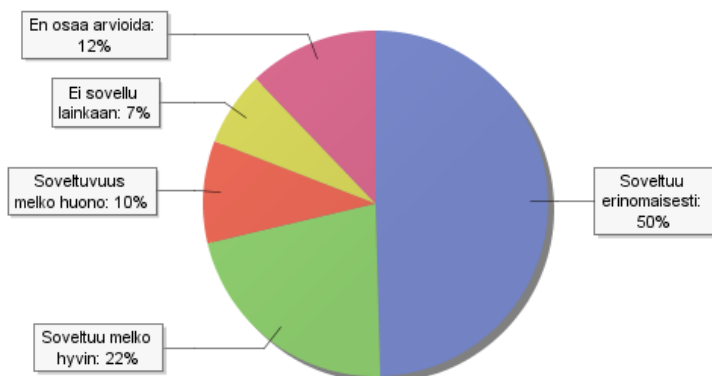
### Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelupäätös



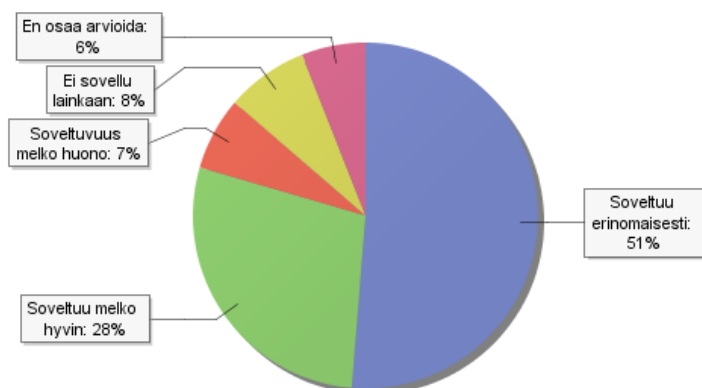
### Sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuen päätös (ns. kuljetuspalvelupäätös)



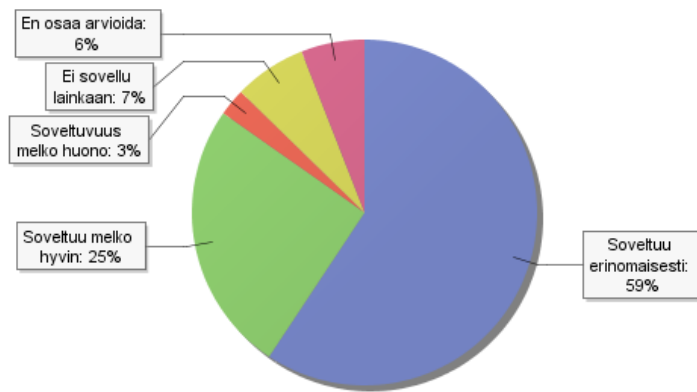
### Päätös saattajapalvelusta



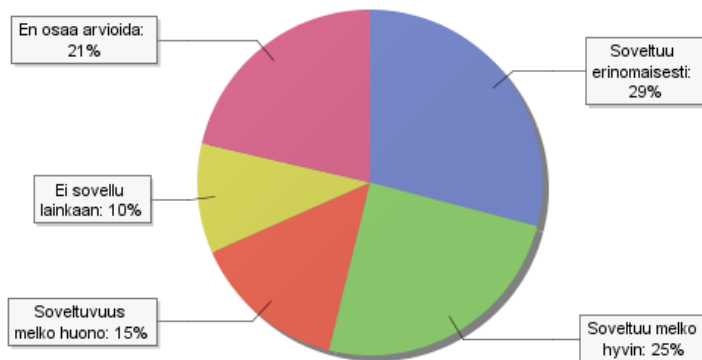
### Vammaispalvelulain mukainen palveluasumispäätös



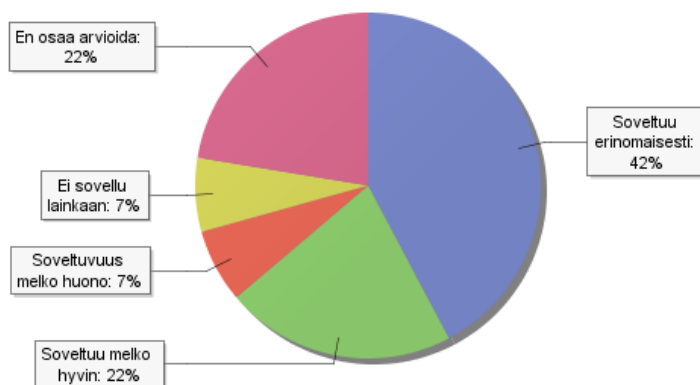
### Henkilökohtainen apu -päättös



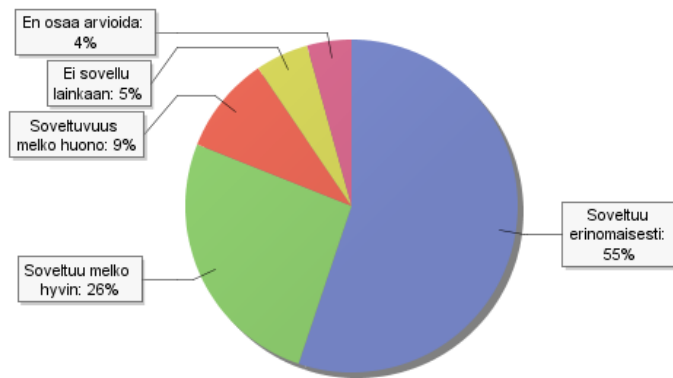
### Päivätoimintapäätös



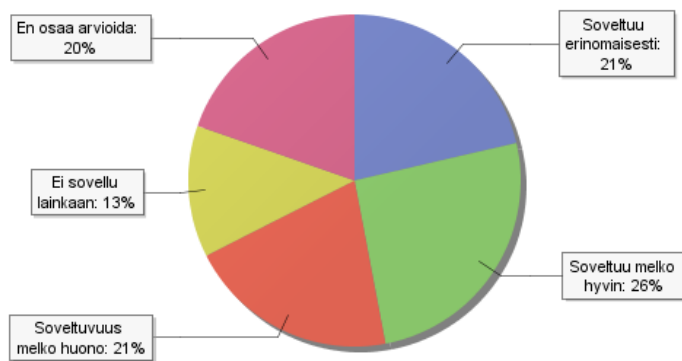
### Erityishuoltopäätös ja siihen liittyvät palvelut



### Lääkärinlausunto (tarkemmin kysymys 9:ssä)

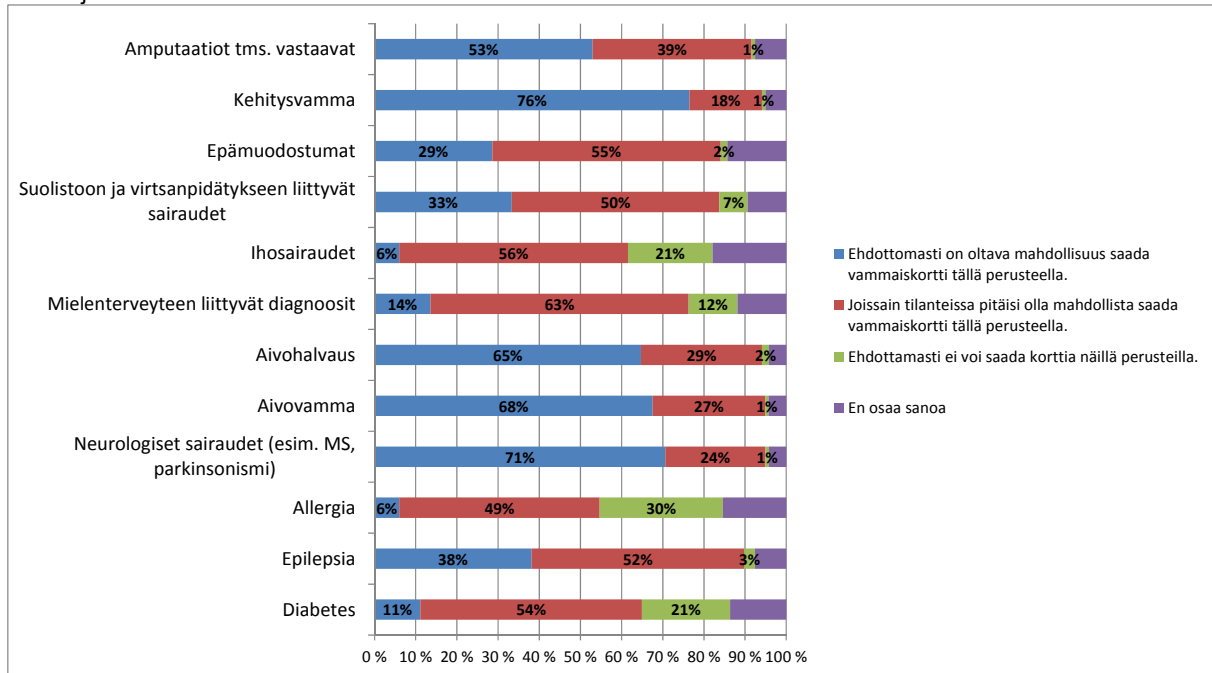


### Erityisopettajan lausunto



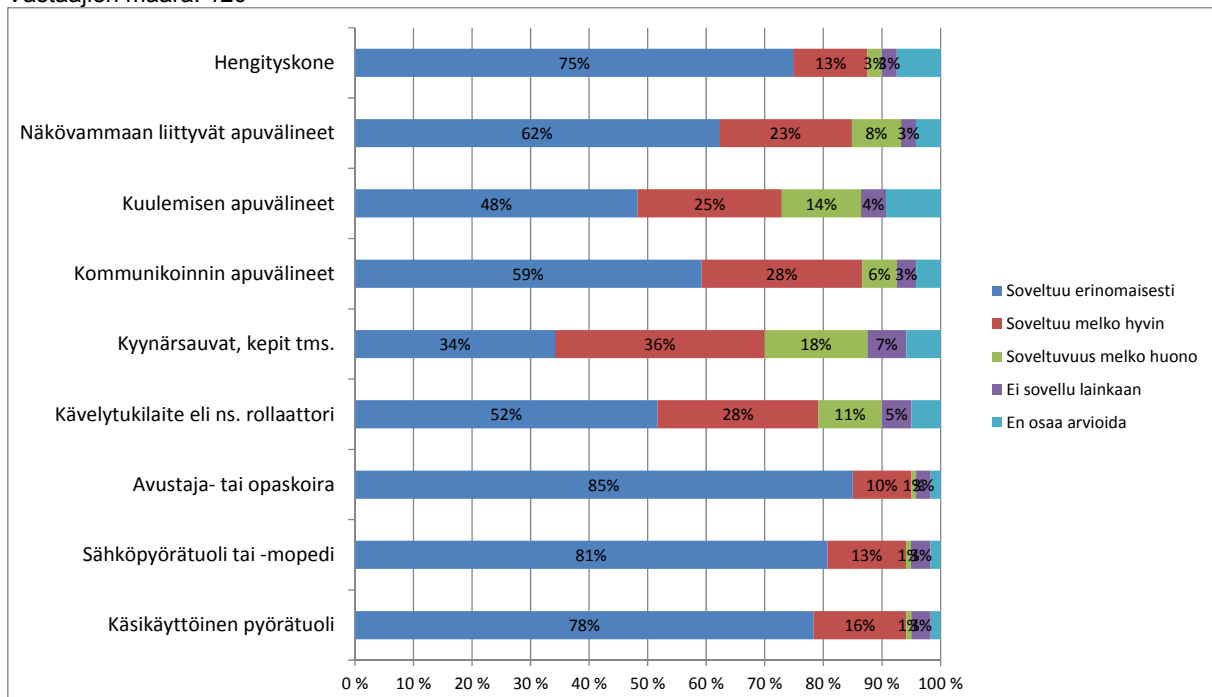
## 9. Vammaiskortti-hankkeen aikana on keskusteltu erilaisten lääkärinlausuntojen (diagnoosien) suhteesta vammaiskorttiin. Mikä on näkemyksenne alla (diagnoosi lista) olevista asioista?

Vastaajien määrä: 119



## 11. Apuvälineiden käyttö korttioikeuden todentamiseen. Arvioi kunkin apuvälineen kohdalla sen soveltuvuutta kortin saannin perustaksi.

Vastaajien määrä: 120



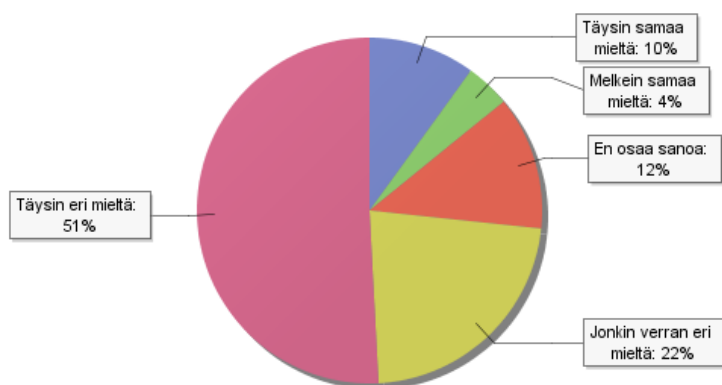


### 13. Näkemykset avustajan tarpeellisuuteen liittyvästä A:merkinnästä. Arvioi, minkä dokumenttien tms. perusteella A-merkinnän voisi halutessaan saada.

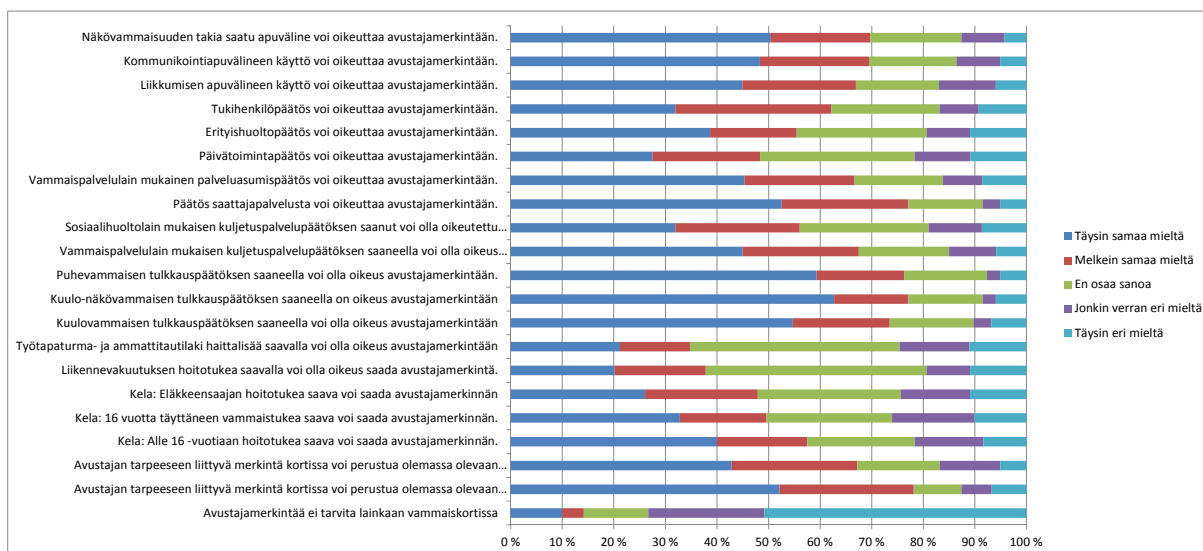
Suomalaisessa palvelujärjestelmässä vammaisen henkilön oma arvio on kiinteä osa eri palvelujen ja tukitoimien arviointi- ja päätöksentekoprosessia. Lopullinen päätös palveluista on kuitenkin muun kuin asiakkaan tekemä. Kortin saamisen edellytyksenä on ajateltu käytettävän jo olemassa olevia vammaisuuteen liittyviä päätöksiä, dokumentteja jne. Kaikissa Vammaiskorttia toimeenpanevissa maissa muodostetaan kriteeristöjä kortin saamiselle, mutta yhtenäiset eurooppalaiset kriteerit eivät ole lainsäädännön erilaisuuden vuoksi mahdollisia (esim. monessa maassa ei ole lainsäädäntöä henkilökohtaisesta avusta). Vammaiskortin saamiseksi ei siten tarvitsisi uusia arvioita vaan vammaisen henkilö voisi itse hyödyntää kortin saamiseksi olemassa olevaa päätöstä tai dokumenttia. Mitä mieltä olette alla olevista näkemyksistä?

Vastaajien määrä: 121

Väittämän Avustajamerkintää ei tarvita lainkaan vammaiskortissa oli ainoastaan 10 täysin samaa mieltä, jonka verran eri mieltä oli 22prosenttia ja 51 prosenttia vastaajista (121) oli täysin eri mieltä eli kannatti A –merkintää korttiin.

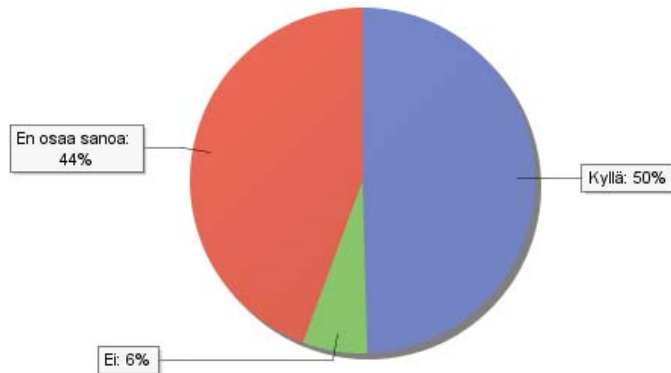


### Avustajamerkin (A) perusteiden arviointi.



16. Onko mielestäsi olemassa sellaisia henkilöitä, jotka tarvitsisivat/ hyötyisivät vammaiskortista, mutta jotka mahdollisesti jäävät päätösten ja dokumenttien ulkopuolelle ja siten ilman Vammaiskorttia?

Vastaajien määrä: 115



17. Keitä nämä henkilöt ovat? (viittaus ulkopuolelle jäävistä)

55 vastaaja ilmoitti yhden tai useaman tilanteen, joka näyttää jäävän kortin ulkopuolelle.

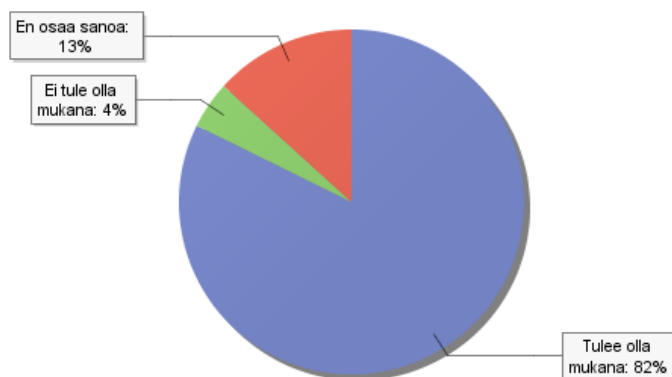
18. Mitä muuta haluaisit tuoda esiin vammaiskortin myöntämiseen liittyen?

Vastaajien määrä tähän kysymykseen oli 22.

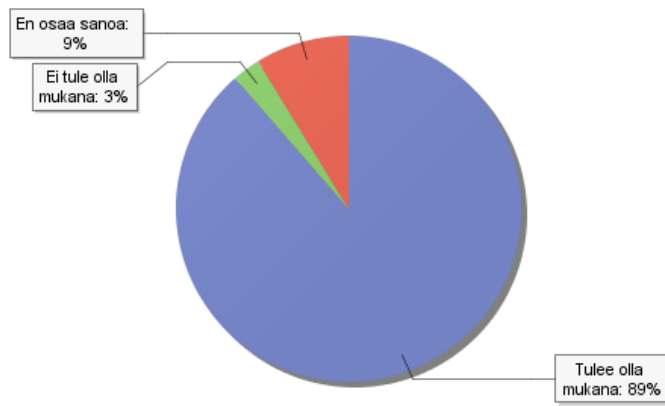
19. Vammaiskorttiin on alustavasti suunniteltu mahdollisuutta liittää erilaisia symboleita (käyttäjän valinnan mukaan). Arvioi symbolien tarpeellisuutta.

Vastaajien määrä tähän kysymykseen oli 118:

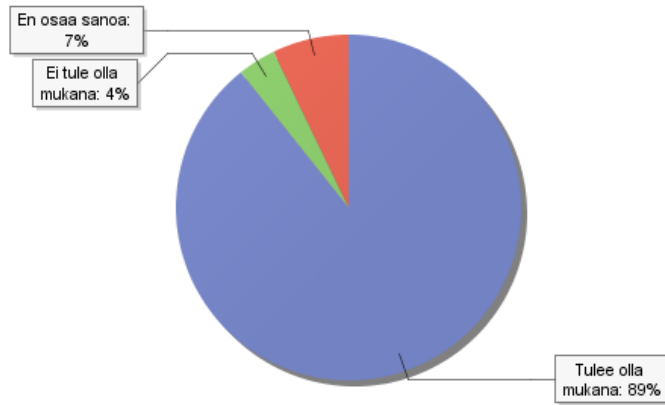
Pyörätuoli



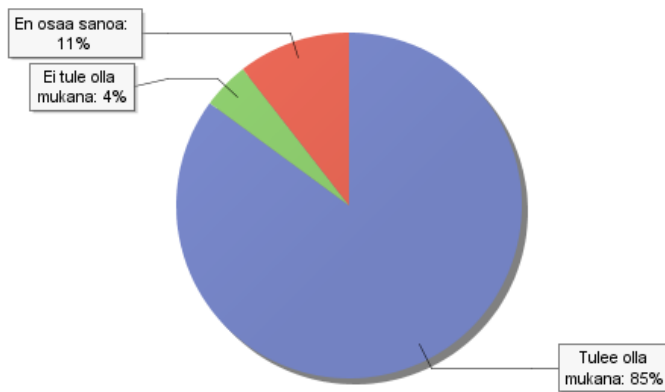
### Näkövammainen



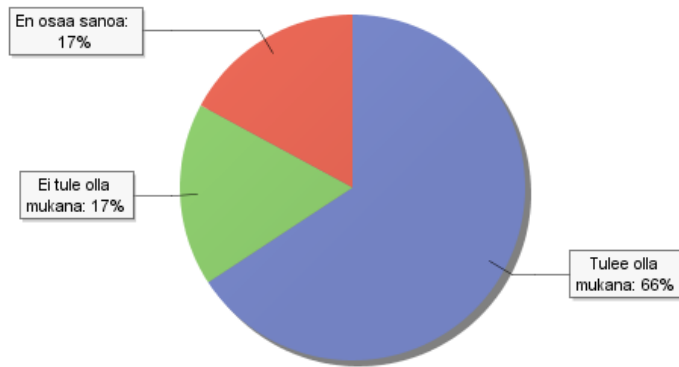
### Kuulovammaisen / induktiosilmukan tarve



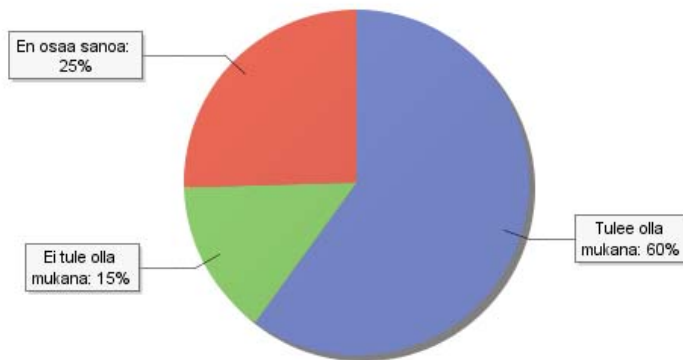
### Viittomakieli



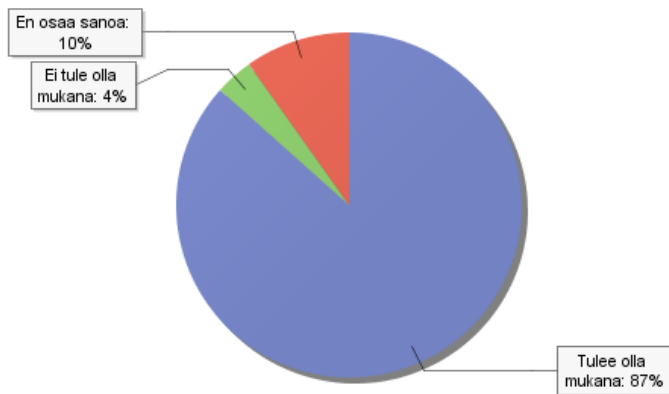
### Inva –WC( eli esteetön wc)



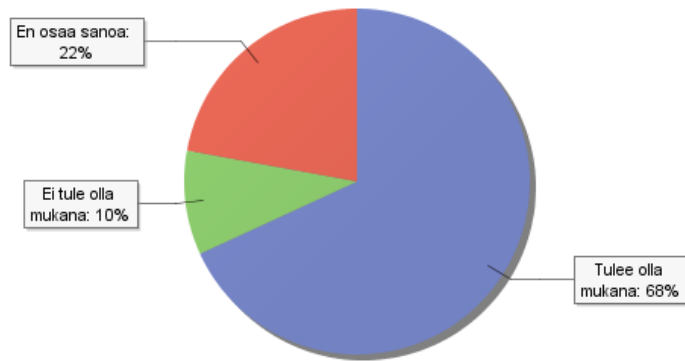
### Erityinen WC:n tarve



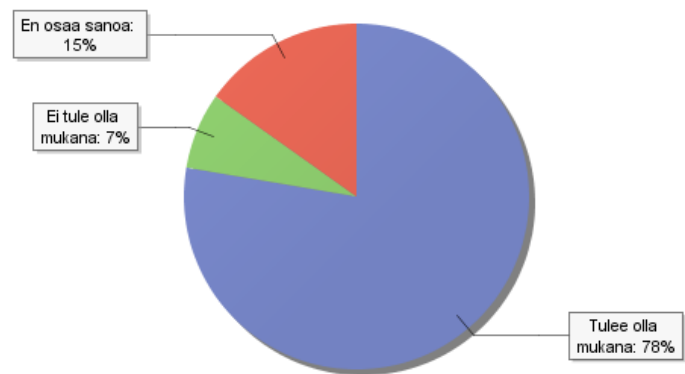
### Opas/avustajakoira



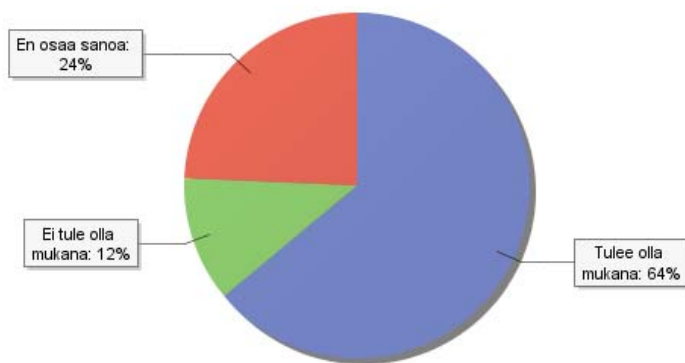
### Selkokielen tarve



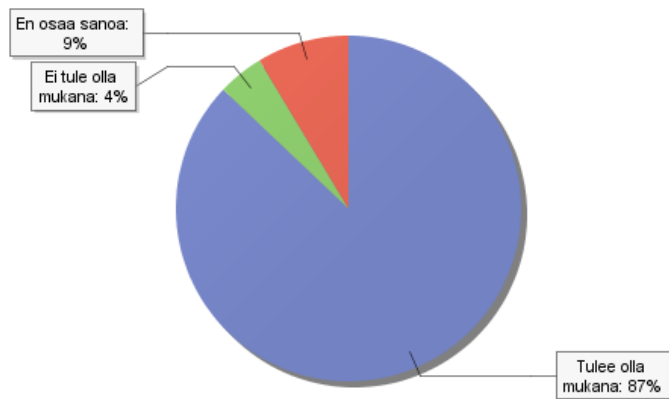
### Vaikeus puhumisessa



### Vaikeus lukemisessa



## A=avustajan tarve



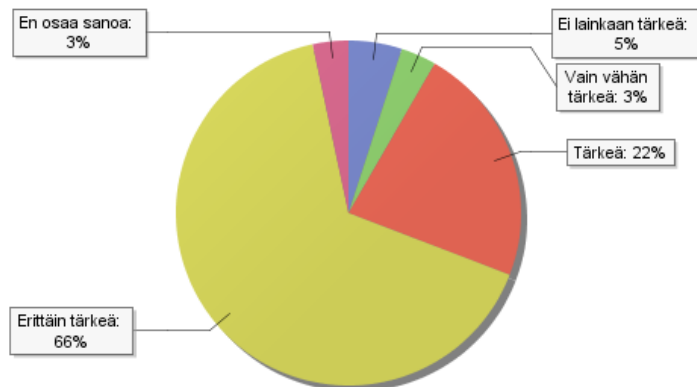
## 20. Mitä symboleja mahdollisesti puuttuu?

Puuttuvia symboleja ilmoitettiin 42 vastauksessa.

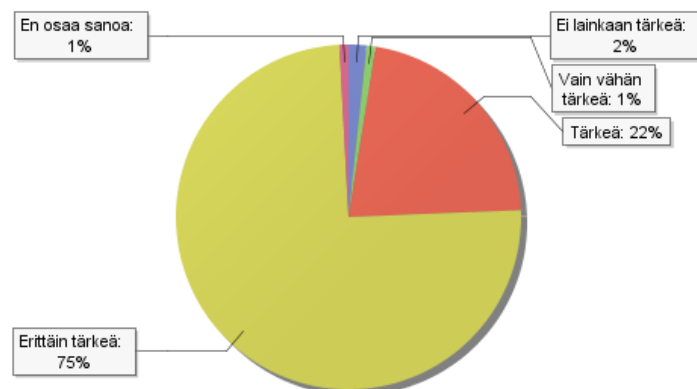
## 21. Arvioi seuraavien väittämien tärkeyttä.

Vastaajien määrä: 120

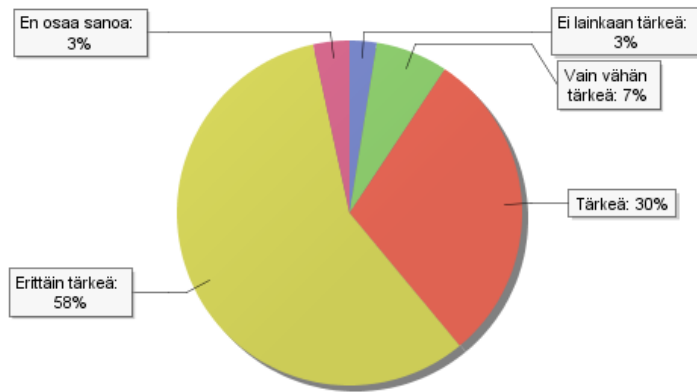
Vammaiskortilla voi todentaa vammaisuuden



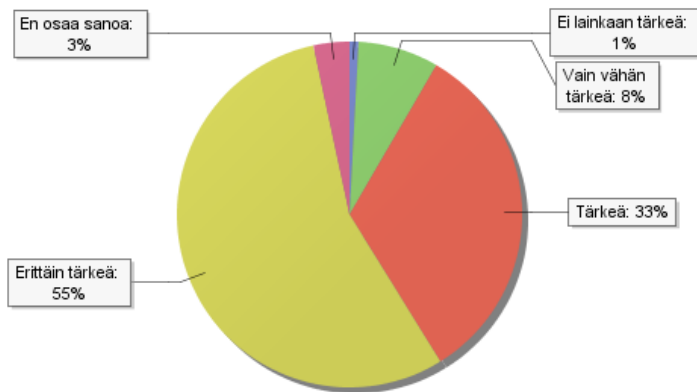
Vammaiskortilla voi sujuvoittaa asiakaspalvelutilanteita



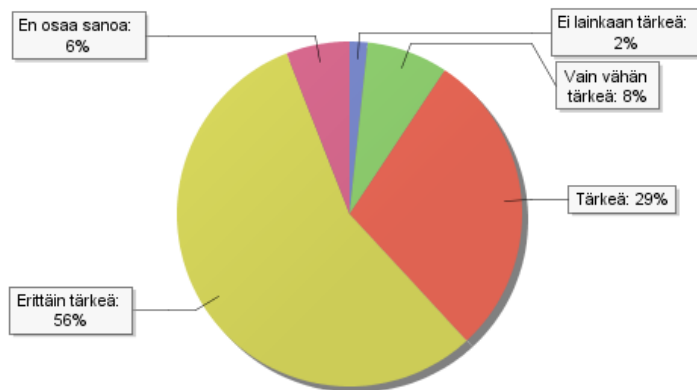
Vammaiskortilla voi lisätä palveluntarjoajien tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista, saavutettavuudesta ja esteettömyydestä



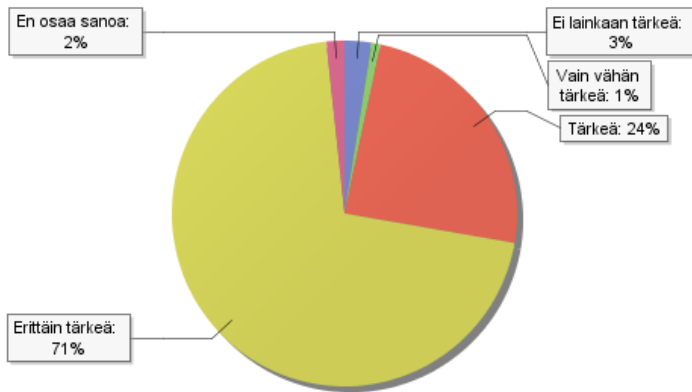
Vammaiskortti antaa palveluntarjoajille välineen kehittää palveluitaan vammaisten ihmisten tarpeisiin sopiviksi



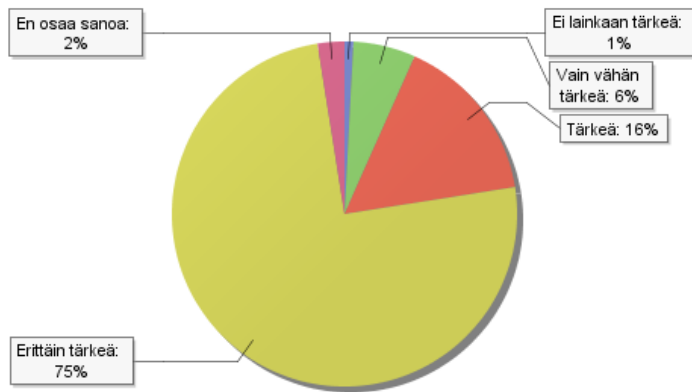
Vammaiskortti auttaa palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittämisessä



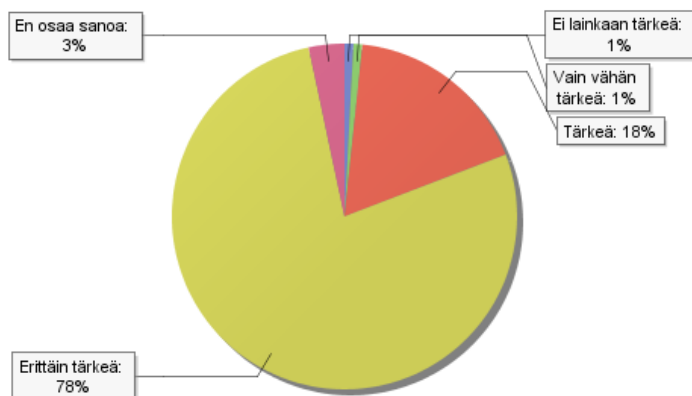
Vammaiskortilla ja kortin takana olevilla symboleilla voi helposti osoittaa erityistarpeen (esim. kuulovamman tai tarpeen selkokielelle)



Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen avustajalle / saattajalle

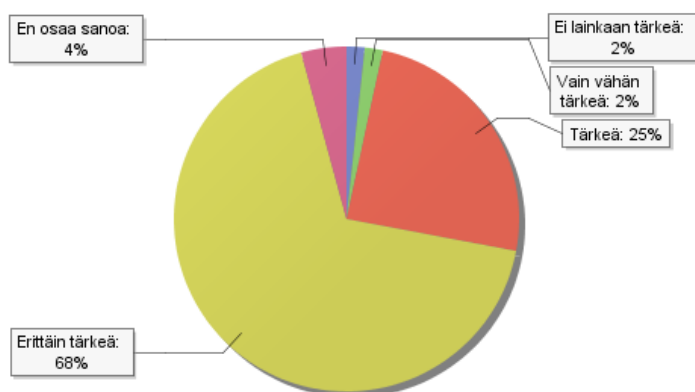


Vammaiskortilla voi saada avustajan tai saattajan maksutta mukaan tapahtumiin tai liikennevälineeseen

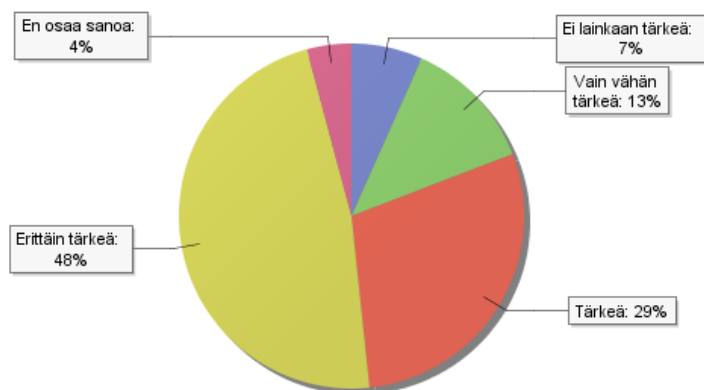




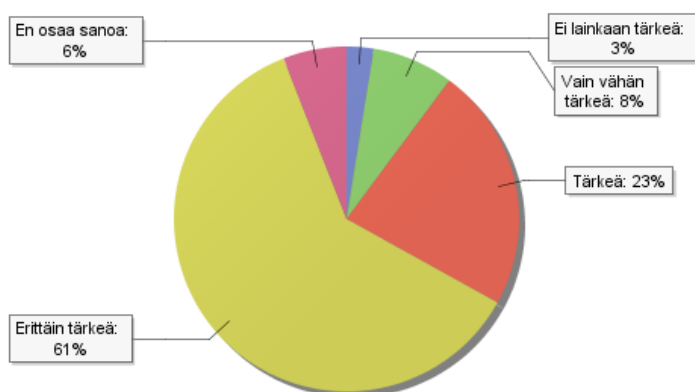
### Vammaiskortilla voi saada alennusta avustajan tai saattajan lipusta



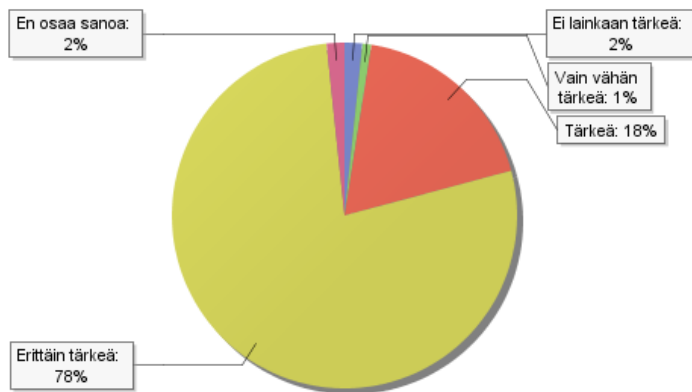
### Vammaiskortilla vammainen henkilö voi saada alennusta pääsy- tai matkalipuista



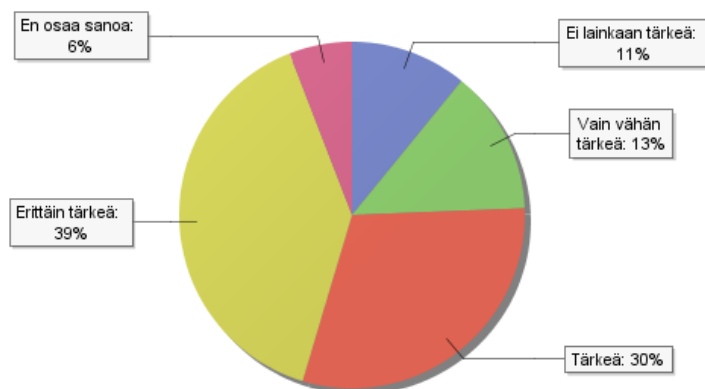
### Vammaiskortilla voi todentaa tarpeen päästä joissakin tilanteissa jonon ohi, esim. liikennevälineisiin kulkiessa



Vammaiskortilla voi saada vammaisen henkilön tarpeisiin vastaavan paikan esim. katsomosta tai liikennevälineestä



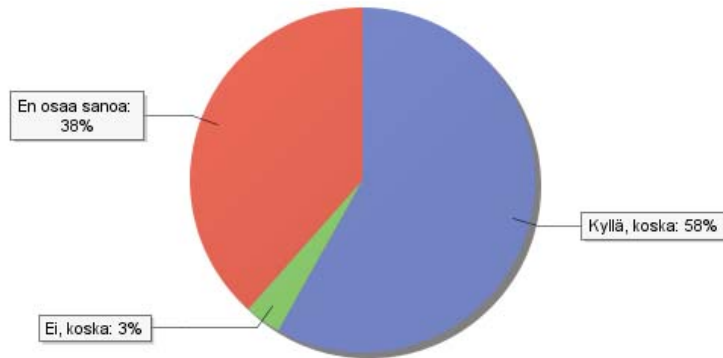
Vammaiskortin avulla voi paikallisesti ja yksittäisissä tilanteissa neuvotella erilaisista eduista ja hyödyistä asiakaspalvelutilanteissa



### 23. Onko Vammaiskorttiin tarpeellista liittää mahdollisuus QR-koodin käyttöön?

*Selite: QR-koodi on kaksiulotteinen viivakoodi. QR-koodeja käytetään mobiililaitteissa käyntikorttien ja nettilinkkien avaamiseksi. Mobiililaitteella skannataan tai otetaan kuva viivakoodista, jonka jälkeen puhelin avaa koodista löytyvän linkin. QR-koodilla vammainen ihminen voisi jakaa itse laatimiaan ja valitsemiaan tietoja asiakaspalvelutilanteissa. Esimerkiksi jos henkilöllä on puhevamma, hän voisi itse laatia itsestään QR-koodin avulla avautuvan kuvauksen, jolla kertoa palveluntarjoajalle toiveistaan ja tarpeistaan asiakaspalvelun sujuvoittamiseksi. QR-koodi olisi Vammaiskortissa vapaaehtoinen eikä QR-koodi muodosta rekisterejä kortin käyttäjistä.*

Vastaajien määrä: 117



### 24. Miten kortin voimassaoloaika pitäisi mielestäsi määritellä?

*Korttiin tulee kaikissa toimeenpaneivissa maissa voimassaoloaika. Voimassaoloaikaa tarvitaan, koska kortin saamisen kriteerit ja kortilla saatavat edut, palvelu ja mahdollisuudet voivat muuttua.*

Vastaajien määrä: 119

